

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

”Sytytätkö kipinän vai sammutatko innokkuuden palon”?

Vapaaehtoinen palokunta erilaisten lasten- ja nuorten oppimisympäristönä

Taru Laurén

Opinnäytetyö

Humanistinen Ammattikorkeakoulu

Nurmijärven kampus

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Marraskuu 2010

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Taru Laurén	Sivumäärä 48 + 2
Työn nimi ”Sytytätkö kipinän vai sammutatko innokkuuden palon”? Vapaaehtoinen palokunta erilais- ten lasten- ja nuorten oppimisympäristönä	
Ohjaava opettaja Annikki Ahlqvist	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry. SPEK, Valteri Tervala	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni tavoitteena ja tarkoituksena on vahvistaa kouluttajien olemassa olevia vuorovaikutustai- toja sekä kehittää heidän tietämystään mahdollisista erityistarpeista, joita he kohtaavat koulutustilan- teissa.</p> <p>Palokuntanuorisotyön kasvatukselliset arvot kuten kehittyä itsenäiseksi, itseensä luottavaksi ja yhteis- toimintaan pystyväksi ihmiseksi, antoivat minulle aiheen tutkia kouluttajien roolia lähemmin. Kouluttajan vuorovaikutustaidot ja nuorten erityisyyden kohtaaminen ovat tärkeitä asioita nuoren koko- naisvaltaisen kasvun tukemisessa. Vapaaehtoistoiminnassa näiden naisten ja miesten tehtävänä on myös edistää palokuntatoimintaa ja sen kulttuuria, mutta myös kasvattaa tulevaisuuden vastuuntuntoisia omanarvonsa tuntevia aikuisia.</p> <p>Opinnäytetyön tilaajana on Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry. SPEK, joka toimii Suomessa pe- lastusalan kehittäjänä yhteistoiminnassa alueellisten pelastusliittojen ja alan viranomaisten kanssa. SPEKin valtuusto on määrittänyt 29.11.2008 toiminnan painotukset vuosille 2010 -2014. Yhtenä on turvallisuuskulttuurin kehittäminen, huomioiden erityisesti lapset ja nuoret.</p> <p>Opinnäytetyöni on syntynyt kehittämistarpeesta, kouluttajilta saatujen viestien perusteella ja SPEK- ryhmän toiminnallisista tavoitteista: nuorisotyön kouluttajakoulutusta on syytä ylläpitää ja kehittää. Li- säksi Palotarus 2010 suurleirillä pitämäni miniluennot toimivat nuoriso-osastojen kouluttajien koulutus- järjestelmän kehittämisen välineenä.</p> <p>Vapaa-palokunnan erityisyys oppimisympäristönä on myös huomioitu. Lasten- ja nuorten harrastustoi- minta yhteiskunnallisestikin merkityksellisessä toimintaympäristössä asettaa myös kouluttajille haas- teen. Nuoriso-osaston toiminta tulee olla turvallista sekä henkisesti että fyysisesti kaikenlaisille vapaa- palokuntanuorille.</p> <p>Menetelminä olen käyttänyt havainnoimista, itsearviointia ja kouluttajien vapaamuotoisten kokemusten pohjalta tulleita kokemuksia. Lisäksi Palotarus 2010-leiriltä saadut palautteet antavat oman merkityk- sensä tulevaisuuden kehittämistyötä ajatellen. Näen työni toimivan ponnahduslautana tulevien kouluttajakoulutusten osalta.</p> <p>Persoonallisuus ja omat kokemukset sekä hiljaisen tiedon eteenpäin vieminen ovat ensiarvoisen tärkei- tä välineitä koulutustehtävässä. Johtopäätöksenä totean, että kouluttajat tulevat tarvitsemaan entistä enemmän pedagogisia vuorovaikutustaitoja sekä erilaisia tapoja kouluttaa nuoria, koska nuoret ja yh- teiskunta heidän ympärillään muuttuu. Kasvatustehtävästä on tulossa enemmän yhteisvastuullisempi ja vapaa-ajan harrastuksen merkitys tulee olemaan suurempi.</p>	
Asiasanat: Oppimisympäristö, vuorovaikutustaidot, kouluttaminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Taru Laurén	Number of Pages 48 + 2
Title "Do you light the spark or put out the fire of the eagerness"? Voluntary fire brigade as different children environment and learning environment of the adolescents.	
Supervisor Annikki Ahlqvist	
Subscriber and/or Mentor Finnish Rescue Association SPEK, Valtteri Tervala	
Abstract <p>The objective of my dissertation is to strengthen the existing social skills of the trainers of the youth departments of the voluntary fire brigade and to develop their knowledge about the special needs which they meet in education situations.</p> <p>To become independent as the educational values of the fire brigade youth work to themselves as the trusting human being who is able to make cooperation, gave occasion to study the trainers role closer to me. The trainers social skills and speciality of the adolescents meeting is important matters in the supporting the young comprehensive growth. Voluntary work of these women and men task also is to promote fire brigade activity and its culture but its own value also brings up the responsible knowing adults of the future.</p> <p>The subscriber of the dissertation is Finnish Rescue Association SPEK which serves as the developer of the rescue field in Finland in the cooperation with the regional rescue unions and the authorities of the field. The council of SPEK has determined the focus areas of the operation 29.11.2008 for the years 2010-2014 as one part of which the developing of the safety culture is children and young people paying special attention to.</p> <p>My dissertation has been created on the basis of the messages that have been received from the development need, from the trainers and from the functional objectives of the SPEK group: it must be maintained and the trainer education in the youth work must be developed. Furthermore, the lectures given by me serve as the tool of the developing of the trainers of the youth department on the camp Palotarus 2010.</p> <p>Voluntary fire brigade attention as a learning environment has also been paid to speciality. The leisure activity of the children and adolescents is an even socially significant environment also sets a challenge to the trainers. Youth department action should be safety in mental and physical way but also it should give motivation.</p> <p>I have used observing, self-assessment as methods and based on the trainers free-form experiences the feedback also that have been received from the camp gives stories which have come thinking of the development of the future of its own significance. I see that my work is serving as the springboard for trainer educations in the future.</p> <p>The personality and the own experiences and the taking of the quiet information the conclusion are so extremely important tools forward in the educational task that the trainers will need more pedagogic social skills than before and different ways to train young people because the society around them change. The educational task is becoming more common and the significance of the hobby of the leisure bigger.</p>	
Keywords Learning environment, social skills, training	

SISÄLLYS

Tiivistelmä

Abstract

1. Johdanto	
2. Keskeiset kehittämistehtävät	8
3. Ristiriita, karvakorvakäsi ja pehmeää pedagogiikkaa	10
3.1 Huolenpitoa ja moraalikasvatusta	13
3.2 Vuorovaikutusta ja vastuuntuntoa	14
3.3 Luottamus ja turvallisuus vuorovaikutuksessa	16
3.4 Erityisyys- ”Ainahan noita hulluja on ollut”	19
4. Oppimisympäristö	21
4.1 Vapaaehtoinen palokunta avaimessa oppimisympäristössä	24
4.2 Vapaaehtoinen palokunta - toimijana informaalisessa oppimisessä	28
5. Tietoperustasta menetelmiin ja toteutukseen	30
5.1 Palotarus 2010 – leiri ja miniluennot	31
5.2 Itsearviointilomake, tuloksia ja päätelmiä	35
5.3 Avoimia vastauksia, kiitoksen kukkasia ja kehittämistä	39
6. Kohti kokonaisvaltaista palokuntakulttuuria	41
7. Näin ennen, entä nyt?	43
8. Loppupohdintaa	45

LÄHTEET

LIITTEET

1. Johdanto

Suomessa kuolee noin 100 henkilöä vuodessa tulipaloissa. Valitettavan usein kuolemaan johtaneissa tapauksissa uhreina on nuoria, väheksymättä lainkaan muita menehtyneitä. Tämän asian syvällisempi pohtiminen sai minut ymmärtämään kuinka tärkeä merkitys on nuorten valistamisella ja onnettomuuksien ennaltaehkäisyllä. Tämän vuoksi näen myös vapaaehtoisen palokunnan ja sen nuoriso-osastojen toiminnan tärkeyden olla yhtenä osana tekemässä ennaltaehkäisevää turvallisuuskulttuuria. Tähän turvallisuuskulttuuriin kuuluvat kaikenlaiset lapset ja nuoret. Tästä syystä kehittämistehtäväksi nousivat kouluttajana kehittyminen ja vuorovaikutustaidot suhteessa erilaisiin oppijoihin.

Aikaisempi taustani peruskoulun oppilaan ohjaajana sekä opiskeluni Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmassa Humanistisessa Ammattikorkeakoulussa saivat minut yhdistämään ajatuksen vapaaehtoisen palokunnan (VPK:n) nuoriso-osastosta ja nuorten mahdollisista erityistarpeista. Mahdollisuus tehdä opinnäytetyö Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö ry:lle (SPEK:lle) antoi ajatukseen lisäpotkua. Yhdistämällä tietämykseni ohjaamisesta (myös erityisoppilaiden) sekä järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan opinnoista tuottivat tulokseksi tämän opinnäytetyön.

Itselläni ei ole VPK taustaa, joten mahdollisuus päästä tutustumaan tähän yhteen vanhimmista nuorisotyön muodoista oli sangen kiinnostavaa. Pelastuslaitos toimijana ja työpaikkana on tuttua mieheni työni kautta, joten aivan tietämättömänä en opinnäytetyötäni lähtenyt tekemään.

Työssäni mietin kolmea pääkysymystä: 1. Miten vapaaehtoisessa palokunnassa tulisi ottaa huomioon erilaiset oppijat? Erilaisilla oppijoilla tarkoitan esimerkiksi oppimaan oppimisen vaikeuksia kuten lukihäiriötä tai kielellistä erityisvaikeutta SLI:tä (specific language impairment) entiseltä nimeltään Dysfasia (muutos 4.10.2010.).

2. Miten oppimisympäristö tulisi huomioida, jotta se tukisi kaikenlaisia oppijoita? 3. Vapaaehtoisen palokunnan rooli toimintaympäristössään.

Suomessa toimii 102 ammattipalokunnan paloasemaa. Näiden lisäksi palokuntasopimuksen tehneitä VPK-yhdistyksiä on noin 560. Suomen pinta-alasta noin 95 prosentin alueella sopimuspalokunnat (VPK:t) huolehtivat pelastustehtävistä (Aalto yms., 2009, 9). Nämä naiset ja miehet tekevät arvokasta, vapaaehtoista työtä oman palkkatyönsä rinnalla ja lisäksi osa heistä on mukana kouluttamassa uutta sukupolvea tulevaisuuden onnettomuuksien varalle.

Toiminnan kehittäminen on nostettu myös SPEK:n toiminnallisiin tavoitteisiin ja tästä johtuen erilaisuus sekä oppimisenvaikeudet sisällytettiin Palotarus 2010 -leiriin (Kansainvälinen vapaapalokuntanuorten leiri Padasjoella 5.-10.7.2010). Leirillä pidin kolme miniluentoa (kappale 5.1), kävin erilaisia keskusteluja kouluttajien ja SPEK:n työntekijöiden kesken sekä havainnoin ympärillä tapahtuvaa toimintaa. Leirin lisäksi uppouduin (havainnoin) vuoden 2010 tammikuusta syyskuuhun, tehden 6 käyntiä Helsingin ja Vantaan vapaaehtoiseihin palokuntiin. Kaikki mainitsemani harjoitukset ja puheenvuorot leirillä ja VPK:ssa ovat autenttisia.

Tahdon kiittää SPEK:n Palokuntanuorisotyön ohjaajaa Valtteri Tervalaa työni ohjaisesta ja lukuisista mielenkiintoisista sekä hyödyllisistä keskusteluista, joita kävimme vuoden aikana. Palotarus 2010 -leiripäällikölle Risto Vesalaiselle erityiskiitokset mahdollisuudesta olla yhtenä osana hienoa leiriä, yhtenä osana vapaaehtoista palokuntatoimintaa. Lisäksi lämpimät kiitokseni niille pääkaupunkiseudun VPK:n nuorisosastojen kouluttajille, joiden ansiosta sain arvokasta tietoa nuorten kouluttamisesta ja tilaisuuden tutustua toimintaan.

Tuhkasta nousee Fenix lintu: henkilökohtaisesti uskon opinnäytetyöni olevan arvokas lisä nuorisosastojen kouluttajille, joiden motivaatio ja innostus antavat uskoa tulevaisuuteen.

2. Keskeiset kehittämistehtävät

Opinnäytetyön merkityksellisyyttä kuvaavat kattojärjestö SPEK:n toiminta- ja taloussuunnitelmassa (2011-2015) olevat toiminnalliset tavoitteet: tuotetaan riittävästi laadukasta ja yhtenäistä palokuntakoulutusta pelastustoimen tarpeisiin sekä ylläpidetään ja kehitetään nuorisotyön kouluttajakoulutusta. Vuoden 2011 tavoitteena on nostaa yhteisöllisyys yleisten palokuntalaiskokouksien teemaksi.

Keskeisenä kehittämisen kohteena on Suomessa toimivien vapaaehtoisten palokuntien nuoriso-osastojen kouluttajakoulutus. Tavoitteena on herättää kouluttajat pohtimaan omaa kouluttajan roolia suhteessa kaikenlaisiin lapsiin ja nuoriin tulevaisuuden palokunnassa.

Lisäksi oleellisia kysymyksiä ovat kasvatukselliset näkökulmat: Näkevätkö kouluttajat itsensä kasvattajina vai pelkästään tietotaidon välittäjinä? Kuinka vapaaehtoinen palokunta oppimisympäristönä vaikuttaa kouluttajan rooliin sekä tukeeko ympäristö erilaisia oppijoita? Lisäksi haluan työlläni tukea kouluttajien vuorovaikutustaitoja, sillä vuorovaikutus kouluttajan ja koulutettavan nuoren välillä saattaa aiheuttaa konflikteja kun ei ymmärretä toisen tarpeita tai sanomaa. Erilaisuuden ja yleensäkin murrosikäisen nuoren kohtaaminen voi olla vaikeaa, jos ei ole välineitä ja ymmärrystä nuoren elämästä.

Muutokseen ja kehittämiseen suopeimmin suhtautuvat nuoret kouluttajat, jotka näkevät tarpeen toiminnan suuntaamisen militaristisemmasta järjestelmästä kohti pedagogisempaa järjestelmää. Tähän asiaan sain vahvistusta kesällä käymistäni leirikeskusteluista, joissa kyseenalaistettiin liika kurinalaisuus ja lähes sotilaallinen jäykkyys. Henkilökohtaisesti olen säännönmukaisuuden ja tietyn pehmeän järjestelmällisyyden kannalla (rajat ja rakkaus), mutta esimerkiksi kesäkuumalla + 28 asteen lämpötilassa täydessä latingeissa (varustuksissa) lasten juoksuttaminen Palotarus 2010-leirin hiekkakentällä ei ollut luultavasti enää kenestäkään kivaa.

Lähtiessäni tutkimaan opinnäytteeseeni liittyvää materiaalia, en tiennyt oliko aikaisempaa tutkimustietoa jo olemassa. Seuraavat kolme esimerkkiä ovat mielestäni lähimpänä tukemassa kehittämistyötä ja opinnäytetyötäni.

1) SPEK:n käynnistämä ja RAY:n rahoittama hanke Yli Hyvä Juttu- nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi palokuntanuorisotoiminnan avulla (2007-2008). Hanke keskittyi maahanmuuttajanuorten syrjäytymisen ehkäisyyn, mutta hankkeeseen liittyvät tukimateriaalit (www.spek.fi) kuten toimintaohje huolta aiheuttavista tilanteista ovat käyttökelpoisia. Hankkeessa kävi myös ilmi, että palokuntanuorten ohjaajien keskuudessa kaivataan lisäkoulutusta lasten ja nuorten kohtaamiseen.

2) Raija Kontusen (2009) opinnäytetyö Palokuntanuorisotoiminnan merkityksellisyydestä sisältää sosiaalipedagogiikan viitekehyksen, jossa hän pohtii palokuntanuorisotyötä yhteiskuntaan osallistavana tekijänä. Kontunen pohtii myös vahvan hierarkkisen järjestelmän ja sosiaalipedagogiikan (ajattelun, innostamisen, vuorovaikutuksen, aloitteellisuuden) ristiriitaa sanoen (mt., 57): ”Vahva johtajuus voi kumota ja tukahduttaa aloitteellisuutta ja vuorovaikutusta”. Lisäksi hän heittää kysymyksen (mt.57): ”Oliko syytä harkita sosiaalipedagogisen toiminnan ja ajattelun mukaan ottamista myös palokuntanuorisotoimintaan”? Kontusen jatkotutkimusehdotuksena on, kuinka vähemmistöt ja erityistarpeita vaativat nuoret on huomioitu eri palokunnissa. Kyseinen kohta nostatti hymyn huulilleni, koska olin aloittanut aiheen tutkimisen jo ennen hänen opinnäytetyöhönsä tutustumista, silti oli upeaa löytää ”sielunsisko”.

3) Sanni Horellin pro gradu tutkielma ohjaajien motivaatiosta ja siihen yhteydessä olevista tekijöistä vuodelta 2008 vahvisti käsitystäni kouluttajien palavasta halusta ohjata ja opastaa nuoria palokuntaharrastuksessa. Omia havaintojani vahvistaa se, että emotionaaliset motiivit (esim. merkityksellisen tekemisen mahdollistaminen nuorille) olivat ohjaajilla keskeiset kautta linjan. Sosiaaliset suhteet (esim. ryhmähenki) ohjaajien kesken ovat hyvät ja niitä halutaan lujittaa. Yhteinen sosiaalinen vastuu omasta ja muiden hyvinvoinnista on tärkeää.

3. Ristiriita, karvakorvakäsi ja pehmeää pedagogiikkaa

Jokaisella kouluttajalla on taustana oma historiansa palokuntanuorissa. He ovat kasvaneet ja saaneet koulutuksen juuri siinä palokunnassa, jossa itse toimivat kouluttajina. Tämä kertoo sitoutuneisuudesta ja siitä, että halutaan jatkumoa sekä omalle harrastukselle että palokunnan tulevaisuudelle.

SPEK jalkautti vuonna 2007 uuden nuorisomerkkikurssin Suomen vapaapalokuntiin ja se oli ensimmäinen konkreettinen askel kohti uudenlaista kouluttajajärjestelmää. Palaute siitä ei ollut kovin mairittelevaa.

Kesällä käydyissä keskusteluissa kouluttajien kanssa tuli esiin negatiivisia kommentteja nuorisomerkkikurssia kohtaan. Murros oli jo kuulemma nähtävissä jo vuonna 2007, kun osa palokunnista otti kuuliaisesti järjestelmän käyttöön ja toiset palokunnat vain osaksi. Ongelmaksi koettiin ”liian koulumainen sisältö ja lapsekkaat menetelmät”, kuten eräs kouluttaja minulle kertoi.

Nuorisomerkkikurssissa ei ole kerrottu erikseen mihin oppimiskäsitykseen tai menetelmään se perustuu, mutta mielestäni siinä on osia erilaisista ohjauksenmenetelmistä sekä pedagogisista oppimiskäsityksistä. Ohjeistuksessa mainitaan esimerkiksi, että kouluttajan tulee valita oikeanlaiset opetusmenetelmät kutakin ryhmää varten ja todetaan, että on olemassa erilaisia oppijoita ja ydinasiat tulee opettaa erilaisten harjoitteiden avulla. En halua kuitenkaan ottaa kantaa järjestelmän toimivuuteen, koska minulla ei ole siitä kokemuspohjaa. Tuon esille vain sen, mitä minulle on kerrottu. Nuorisomerkkikurssin materiaaliin (kouluttajan opasvihko) voi tutustua SPEK:n sivuilla (tiedostot.spek.fi) ja vapaaehtoisen palokuntanuorisotyön koulutusjärjestelmään kokonaisuudessaan (www.spek.fi), jossa näkyy kuinka koulutusjärjestelmä rakentuu eri ikävuosien ja tasojen mukaan.

Cantellin (2010) mukaan jokaisen pedagogisen teon ja ratkaisun takana on arvoja ja ajattelua. Siksi pedagogiikka tulisi sisällyttää palokunnan koulutusohjelmaan jossain muodossa, koska tulevaisuuden kouluttajilta tullaan vaatimaan pedagogista tietämystä, ja sen viestin haluan tämän opinnäytetyöni kautta välittää ja osoittaa (mt., 6).

Kokemuksellisen tiedon jakaminen on ollut ja on yhä vahvasti läsnä palokuntatoiminnassa. Keskusteluissa lähes kaikki kouluttajat kertoivat saaneensa oppinsa vanhemmilta kouluttajilta ja jakaneet samat opit omille koulutettavilleen, toisin sanoen tieto kulkee jatkumona menneisyydestä, historiasta.

Hiljaisen tiedon näkyväksi tekeminen ja jakaminen näytti olevan pienoinen ongelma. Hiljaisella tiedolla tarkoitan tässä yhteydessä henkilön, yksittäisen palokuntalaisen henkilökohtaista tieto- ja kokemuspohjaa. Eräs tapa välittää kokemuksellista hiljaista tietoa voisi olla vanhojen konkareiden tarinahetket, jolloin he saisivat kosketuksen tämän päivän lapsi- ja nuorisotyöhön. Kertomalla omakohtaisia kokemuksia tulipalojen sammuttamisista ja katon läpi tippumisista tai sankarillisia ihmisten- ja eläinten pelastamistarinoita, sekä vanhempi väki että nuoremmat saisivat yhteisen hyvän hetken oppimiselle, mutta myös hiljaisen tiedon jakamiselle.

Toom & Onnismaa & Kajanto (2008) kuvaavat myös hiljaista tietoa omaavia taitavia osajia ja asiantuntijoita lähtökohtaisesti yksilöinä, mutta myös useammin suhteessa siihen asiantuntijaorganisaatioon tai ryhmään, jonka edustajia he ovat ja jossa he toimivat. Tästä asiasta on syytä olla huolissaan, koska heidän mukaansa hiljainen tieto on katoamassa taitavien työntekijöiden vaihtaessa organisaatiota tai kokeneiden konkareiden jäädessä eläkkeelle (mt., 7)

Tämän takia näen, että palokunnissa kehittämistyön lisäksi on aika pohtia kokemuksellisen tiedon ja pedagogisen kouluttajuuden yhteensovittamista. Onko tässä kohdin olemassa ristiriita, kun yritetään kehittää uutta ja mahdollisesti hävittää vanhaa? Missä menee kultainen keskitie?

Eräässä palokunnassa olin vaikuttunut kouluttajan tavasta huomioida lapsi tikapuuharjoituksen aikana. Olin lähes varma, että kyseisellä henkilöllä oli oltava vähintään lastentarhan opettajan tutkinto.

Rauhallisesti selittäen, rohkaisten ja tukien hän ohjasi lapsen tikapuita pitkin huipulle ja takaisin. Näin hän teki kaikkien 8 lapsen kohdalla ja jokaisen hän otti systemaattisesti haltuun, hätiköimättä, rauhallisesti puhuen. Harjoituksen loputtua minun oli pakko kysyä häneltä siviiliammattia. Hän oli sihteeri. Kysymykseeni siitä, miten hän osasi toimia tällä tavoin lasten kanssa, hän vastasi:

”Minä teen vain kuten minut on nuoresta asti täällä opetettu, minulla on ollut hyviä kouluttajia. Haluan jatkaa kouluttamista samalla tavalla”.

Toinen samanlainen esimerkki ensiapuharjoituksesta ja elvytyksestä: kouluttaja laittaa oikean käden ja oikean puoleisen korvan hengitysteiden (suu ja nenä) eteen ja vasemman käden uhrin pallean kohdalle ja sanoo:

”Muistatte nämä kolme asiaa helposti sanasta karvakorvakäsi eli hengitys liikuttaa käden karvoja, korva kuuntelee hengitystä ja käsi tuntee pallean liikkeit”.

Kysyessäni harjoituksen loppuksi, mistä kouluttaja oli tuon assosiaatio tavan karvakorvakäden oppinut, vastaus oli: ”Täällä omassa palokunnassa kun olin nuori”.

Edellä mainitussa tapauksessa mainiota oli myös se, että kaksi muuta kouluttajaa kuulivat karvakorvakäsi-sanana ensimmäistä kertaa ja ottivat sen luultavasti myös ohjelmistoonsa. Mielestäni tässä yhdistyivät kokemuksellinen tieto, pedagogia ja hiljaisen tiedon siirtyminen toisille. Assosiaatiota, muistitekniikkaa käytettäessä on huomioidava asian takana oleva tietoperusta. Tässä tapauksessa se tarkoittaa, että nuoret ovat ennen harjoitusta saaneet opetusta kuinka sydän, keuhkot ja verenkierto toimivat ja mihin asentoon potilas on maassa aseteltu. Engeström (1984, 102) kuvaa tätä asiaa käsitteillä arkitieto ja teoreettinen tieto. Itse miellän asian teorian ja luovuuden yhteiseksi liitoksi, koska luovuus ja teoria eivät ole toisiaan poissulkevia.

Esimerkki karvakorvakädestä osoittaa, että meillä ei ole olemassa tapaa jolla sanoittaa hiljaista tietoa näkyväksi koko yhteisölle? Tämä tieto on piilevää tai näkymätöntä siinä mielessä, että vaikka se jossakin taustalla ohjaa ja säätelee ihmisen toimintaa, sitä on kuitenkin vaikea ”naulata kiinni” tai määritellä tyhjentävästi (Toom & Onnismaa & Kajanto 2008, 59).

Mielestäni tiedon siirtäminen on mahdollista, mutta vaatii dialogin, vuorovaikutuksen läsnäoloa. Onnistunut vuoropuhelu ja uusien näkökulmien, ideoiden esille tuominen voisi olla vaihtoehto. Vuorovaikutuksesta puhuttaessa, ihmisten tulee kuulla ja kuunnella toisia. Pitää muistaa se, että konkarit ovat omien kokemustensa asiantuntijoita ja toisen kokemuksia ei voi tietää (mt., 231).

3.1 Huolenpitoa ja moraalikasvatusta

Aikana, jolloin yhteiskunnassa tapahtuu muutoksia ja nuorten elämä tuntuu olevan pirstaleista chattia, facea ja liian nuorena koettuja kokemuksia, harrastustoiminnalla on iso merkitys. Läheisten sekä aikuisten arvoilla ja mielipiteillä on merkityksensä lapsen ja nuoren elämässä:

”Lapsi ammentaa elämänviisautta siitä, kun aikuiset jakavat hänen kanssaan elämäntarinaansa, kertovat onnesta ja vastoinkäymisestä. He kertovat siitä, mitä ovat elämästä oppineet ja mitä pitävät oikeana ja vääränä. He kuvaavat mistä heidän mielestään muodostuu hyvä elämä, liittyminen merkitsee siis myös arvojen jakamista” (Mattila 2007, 54).

Eräs hienoimmista kokemuksista palokunnissa oli havaita kouluttajien sitoutuminen arvojen ja oikeudenmukaisuuden välittämiseen lapsille ja nuorille. Jokaisessa palokunnassa sääntöjen noudattaminen, hyvien tapojen käyttäminen ja näyttäminen oli selkeästi ykkösasia ennen koulutusta, koulutuksen aikana ja koulutuksen loputtua.

Peruskäyttäytyminen kuten tervehtiminen ja kuulumisten vaihtaminen olivat itsestään selvyyksiä, mutta tämän lisäksi kouluttajat huomioivat ja huomauttivat mahdollisesta varustepuutteesta sekä antoivat positiivista palautetta esimerkiksi hyvästä kerrospukeutumisesta. Luulisi näiden asioiden olevan itsestään selvyyksiä, mutta niin se ei ollut. Ihmettelen huoltajaa, joka lähettää lapsensa harjoitukseen keskellä talvea t-paidassa, kun ulkona tuiskuttaa ja lämpötila pakkasen puolella. Kuka voisi vielä väittää, että kouluttajan tehtävä ei ole kasvatuksellinen?

Moraalikasvatuksesta esimerkkinä mainitsen jälleen ensiapuharjoituksen. Kouluttaja kertoi omakohtaisia kokemuksia siitä, kuinka ihminen oli jätetty tien sivuun makamaan eikä kukaan mennyt katsomaan miten hän voi.

Kyseessä oli ns. laitapuolenkulkija, jota kaikki kiersivät kaukaa. Tässä kohdin kaikille kerrottiin, kuinka jokaisella on vastuu lähimmäisistä ja velvollisuus auttaa. Toisin sanoen rohkaistiin nuoria tekemään itsenäisiä, hyviä päätöksiä auttaa muita. Lisäksi käytiin arvokeskustelua siitä, onko oikein valikoida kuka saa apua ja kuka ei.

Tämä oli myös minulle arvopohdinnan ja herätyksen paikka, joten voinkin kysyä sinulta: kierrätkö sinä seuraavan kerran maassa makaavan ihmisen vai menetkö auttamaan?

Vaikka arvojen ja moraalikasvatuksen välittäminen poikkeaa eri ihmisten ja yhteisöjen kesken, niin uskon tämän asian olevan yhteneväinen vapaaehtoisessa palokunta-toiminnassa. Palokunnille on kautta niiden olemassaolon ollut kunnia asia, että sääntöihin sitoudutaan ja hyvä käytös muistetaan. Palokuntanuorelle teroitetaankin sitä, että hän edustaa yhteisöään myös palokunnan ulkopuolella.

3.2 Vuorovaikutusta ja vastuuntuntoa

Vaikka kouluttaja olisi kuinka hyvin tahansa suunnitellut ja organisoinut koulutus- tai ohjaustilaisuuden, hänen on lähes mahdotonta toteuttaa sitä ilman vuorovaikutustaitoja. Tämän lisäksi koulutuksessa on otettava huomioon myös muut ympäristössämme vaikuttavat ihmiset, yksilöt ja yhteisöt.

Saman asian myös SPEK:n toimitusjohtaja (2007) Simo Tarvainen mainitsee tavoitteeksi palokuntanuorisotyössä:

”Palokuntanuorisotyön tavoitteena on kasvattaa nuorista ihmisiä, jotka ottavat huomioon lähimmäisensä ja tuntevat oman vastuunsa yhteiskunnassa”. (tiedostot.spek.fi).

Tämän vuoksi on tärkeää myös kattojärjestön puolelta antaa välineitä ja sisältöä vuorovaikutusosaamiselle. Näitä välineitä ovat mielestäni sellaiset koulutukset ja luennot, jotka antavat käytännön vinkkejä arkipäiväiseen palokuntatyöhön sekä nuorisosastoissa että muissa vapaaehtoisissa palokuntatoiminnoissa. Näen myös tämän opinnäytetyön vuorovaikutuksen ja keskustelun avaajana.

Pirjo Salmisen (2005, 45) toimittamassa kirjassa Strömmer kuvaa (Mönkkönen 2002) vuorovaikutuksen käsitettä seuraavasti:

”Arkielämän kohtaamisissa on aina läsnä kaksi tai useampi toimijaa, jotka pyrkivät keskusteluissa yhteiseen ymmärrykseen. Tätä vuorovaikutustilannetta, dialogia, ei voi tarkastella pelkästään kielen avulla. Tilanteessa on läsnä monia tietoisuuksia todellisuudesta. Läsnä ovat samanaikaisesti sekä minä että toinen”.

Isokorven (2008) mukaan dialogia ei pidä tarkastella pelkästään kielen avulla vaan voidaan puhua myös kehotietoisuudesta. Ihmisen oivaltaessa sen, että kaikki toiminta, tunteet, aistimukset ja ajatukset ovat kehossa, hän pystyy näkemään vuorovaikutuksen tärkeyden toisten ihmisten kanssa. Kun mieli avautuu, niin itsetuntemus lisääntyy ja näin myös vuorovaikutuksesta tulee syvempää sekä antoisampaa.

Kokemuksiini perustuen yllä mainitut asiat vuorovaikutussuhteissa pitävät paikkansa. Meidän on nähtävä ja kohdattava ihminen kokonaisvaltaisina yksilöinä eikä pelkästään verbaalisella tasolla.

Voidaan sanoa, että vuorovaikutteisuus on yhteisten merkitysten löytämistä ja merkitysten vaihtamista. Lisäksi kouluttajien olisi tärkeää muistaa hyväksyä ihminen itsessä ja toisessa, mutta ohjata oppimista ja toimintaa (Pollari & Koppinen 2010, 26). Keskusteluissa tuli myös esille, että aina vuorovaikutuksellisuus ei kohtaa ja syntyy ääneen lausumaton ristiriita. Esimerkkinä vanhemman ja nuoremman kouluttajan keskinäinen henkien taisto: ”Minusta on mielenkiintoinen asetelma, kun vanhempi kouluttaja tulee katsomaan minun vetämiä harjoituksia ja opettaa nuorille asian eri tavalla kuin minä teen. Siinä joutuu nielemään sanottavansa, vaikka olisi kuinka eri mieltä. Mitäpä tapahtuisi, jos minä menisin hänen treeneihinsä kommentoimaan samalla tavalla”?

Harjoituksissa kouluttajilla oli kaksi tapaa lähestyä ohjattaviaan. Mielenkiintoista vaan ei yllättävää oli se, että sukupuolella oli merkityksensä lapsen ja nuoren kohtaamisessa. Naiset olivat herkempiä kuulemaan ja miehet taas kuuntelemaan, toisin sanoen naisten luontainen sensitiivisyys (herkkyys ja tunteiden lukutaito) tulivat esille.

Tällä en tarkoita, että miehet olisivat olleet kuuntelevinaan vaan heidän kohtaaminen oli asiatasolla eli he keskittyivät opetettaviin teknisiin yksityiskohtiin pikemminkin kuin sivulauseessa mainittuun ”oli tosi huono päivä koulussa” tai ”musta tuntuu vähän kurtajalta”. Kokkosen (2010) mukaan lapsuudessa saatu kasvatusmalli vaikuttaa myöhemmin tunnekäyttäytymiseen: tyttärille opetetaan sosiaalisia ja pojille aktiivisia tunteidensäätelykeinoja.

Mietinkin sitä, että onko palokunta fyysisiltä puitteiltaan niin maskuliininen, ettei tietyille herkkyydelle miesten ja lasten tai nuorten väliselle vuorovaikutukselle löydy sijaa? Luulen, että ilmiö on koko Suomen laajuinen ja liittyy palokuntien militaristiseen jäykkyyteen sekä palokuntakulttuuriin. Kyseinen asia ei todellakaan tee henkilöistä huonoja kouluttajia, vaan tässä tarvitaan ajattelutavan muutosta. Tämä osoittaa, että tietyille pedagogiselle kohtaamiselle olisi tilausta. Myös Kontunen (2009, 18-19) peräänkuuluttaa sosiaalipedagogiikan näkökulmasta ihmisläheistä ja toista huomioivaa lähestymistä, missä huomioidaan jokaisen erilaisuus ja taidot sekä rohkaistaan yksilöitä arjen ongelmien kohtaamiseksi ja ratkaisemiseksi.

3.3 Luottamus ja turvallisuus vuorovaikutuksessa

Lähtökohta vuorovaikutuksen oppimiseen ja kohtaamiseen on pohjimmiltaan sosiaalisesti toimiva luottamuksellinen ympäristö ja ihmissuhteet. Kouluttajan, olipa hän mies tai nainen, on saatava lapsi tai nuori tuntemaan itsensä hyväksytyksi ja luottamuksen arvoiseksi.

Luottamus ja luotettavuus ovat siis kaiken lähtökohta. Ilman luottamussuhdetta koulutettavaan ei ole kunnan vuorovaikutusta. Luottamus on myös edellytys hyvälle yhteistoiminnalle ja koulutukselle. Näen myös tärkeänä, että palokuntanuori pystyy luottamaan yksittäiseen kouluttajaan ja yleistasolla omaan palokuntaansa.

Pollarin ja Koppisen (2010) mukaan aikuisen turvallisen ja rohkaisevan ohjauksen varassa lapsi saa tutkia ja kokeilla ympäristöään tarvitsematta pelätä perusluottamuksen menettämistä. Myös uusien kokemusten saaminen auttaa lasta tai nuorta oma-aloitteeseen kasvamiseen. Kouluttajalla on tässä yhteydessä oma kasvatusvastuunsa.

Luottamus syntyy turvallisuuden tunteesta, jonka kouluttaja antaa. Tämä perusluottamus on perustana identiteetintunteelle, joka mahdollistaa omana itsenä olemisen ja ympäröivän todellisuuden kunnossa olemisen kokemuksen (mt., 93-94).

Havaintojeni perusteella kaikissa palokunnissa nuorilla oli ehdoton luottamus kouluttajiinsa. Nuoret olivat avoimia ja halusivat olla mukana kaikissa tilanteissa, joita sen päivän harjoituksiin kuului. Vaikka ensiapu ja elvytys eivät välttämättä olleet niitä kaikkein mielenkiintoisimpia osa-alueita, niin silti jokainen teki ja osallistui. Tämä tuli esille niin varhaisnuorten (10-12-vuotiaat) kuin vanhempienkin (12-17-vuotiaat) osalta. Nuoret uskalsivat heittäytyä narratiivisiin (kerronnallisiin) tarinoihin mukaan ja olla kukin vuorollaan uhrina ja auttajana, vaikka kokemukseni mukaan esi- tai murrosikäiset eivät mielellään halua toisten koskettelevan itseään. Myös keskinäinen huumori, välillä aika rankkakin, osattiin ottaa rennosti ja kukaan ei osoittanut loukkaantuneensa.

Lapsen tai nuoren luottamuksen saaminen on tärkeä ja iso asia, sitä ei siis saa missään nimessä vähätellä. Heillä on saattanut olla hankaliakin elämäntilanteita, joissa luottamus on kertaalleen menetetty ja tästä syystä luottamuksen saamista tulee arvostaa. Vuorovaikutussuhteessa syntynyt yhteisymmärrys tai vaikka ristiriitakin, vaikuttavat luottamuksen muodostumiseen ja sen säilymiseen.

Kouluttajakin on ihminen. Ihmisyyteen kuuluu tunteen, myös ne negatiiviset. Työn, kodin ja palokuntaharrastuksen yhteensovittaminen ei aina ole itsestäänselvyys. Omien voimavarojen ja rajojen tunteminen on eduksi, mutta aina ei ole aikaa tai tilaisuutta näiden huomioimiseen.

Palokuntayhdistys toimii -oppaassa (Aalto yms. 2008, 82) mainitaan kohdassa yksilön hyvinvointi asiasta seuraavaa:

”Henkistä jaksamista voivat yhteisöllisten ongelmien lisäksi verottaa toistuva altistuminen järkyttävillä tilanteilla, liiallinen fyysinen tai psyykinen kuormittuminen erilaisissa työ- ja vastuutehtävissä, terveysongelmat, murheet henkilökohtaisessa elämässä ja unen puute”.

Olisi väärin kaataa ikävät tunteen lasten, nuorten tai muiden kouluttajien niskaan, vuorovaikutussuhteet kärsisivät koko yhteisössä. Tästä syystä olisi hyvä tehdä yhteiset pelisäännöt, kuinka toimitaan pahan päivän sattuessa kohdalle. Ulkoisen turvallisuuden rinnalle on nostettava myös sisäinen, henkinen turvallisuus. Kuinka moni palokunta voi sanoa miettineensä tätä asiaa käytännön tasolla, entä SPEK?

Yhteiskunnan muutokset ja VPK-toiminnan ja muiden järjestöjen hiljalleen hiipuminen vaativat uusia toimenpiteitä, joten kehittämisen haasteet voivat olla ongelmallisia. Tietoisuus ja muutoksen tarpeen hyväksyminen on helpompaa niillä, jotka ovat muutokseen syntyneet kuin niillä, joilla muutos on pikku hiljaa ujuttautunut vuosien saatossa (Kujala 2010, 8). Poisoppiminen vanhoista tutuista ympyröistä saattaa olla vaikeaa, varsinkin konkareille. Silti kehittämistyötä tulee olla, jotta löydetään keinoja uusien tulokkaiden saamiseksi ja nykyisten kouluttajien jaksamiseksi.

Kentältä saaduista kommentteista ja lukuisista keskusteluista voi kuulla hälytyssireenin soivan. Vapaaehtoisessa palokunnassa jaksaminen sekä tasapainottelu kodin, työn ja harrastuksen välissä on vaikeaa. Tämä tuli esille lukuisissa keskusteluissa. Varsinkin siinä tapauksessa, että työn ja harrastuksen välinen viiva on hämärtynyt. Tästä johtuen kysymykseen siitä ”Miten mun pitäis jaksaa vielä jotain erityisnuorta muiden lisäksi”? on vaikea vastata.

Jaksamisesta vapaaehtoisessa järjestötoiminnassa on tehty opinnäytetyö (Kujala 2010). Työstä saattaisi löytyä apua esimerkiksi mainitsemaani henkiseen jaksamiseen ja sisäisen turvallisuuden kehittämiseen. Suosittelen lämpimästi.

3.4 Erityisyys- "Ainahan noita hulluja on ollut"

Jo syntymästään lähtien yksilöt luokitellaan ja mitataan tiettyjen kriteerien ja normien mukaan. Synnytyssairaalaan lähtien lapselle annetaan pisteitä sen mukaan, kuinka hän reagoi ja mikä keltaisuuden aste iholla on. Seuraavaksi neuvolan työntekijä mittaa ja punnitsee sekä kertoo huoltajille miten lapsi on kehittynyt, joko ikätasonsa mukaan tai sitten ei. Vielä elämän ehto puolella tulee se viimeinen mitta, arkun koko. Voidaan siis väittää, että meitä ryhmitellään ja kategorioidaan kehdestä hautaan.

Pedagogisessa puheessa lapset ryhmitellään tavallisiin - ja erityislapsiin. Tavallisella lapsella ymmärretään normaaliksi arvioitua lasta, ja erityislapsen kategoriaan sijoittuvat erilaiset epänormaaliksi ja poikkeavaksi luokitellut lapset (Määttä & Rantala 2010, 44). Tämän lisäksi eri alojen ammattilaiset kuten opettajat, psykologit ja lääkärit tuottavat "hyvän lapsuuden" tai "ideaalilapsen" kriteerejä (mt., 44).

Padasjoella järjestettiin kesällä Palotarus 2010 - suurleiri, jossa minulla oli ilo pitää kolme ns. miniluentoa. Näiden luentojen aiheet koskivat erityislapsia ja nuoria. Siellä minulle esitettiin kaksi isoa kysymystä koskien erityisyyttä: "Missä menee raja kenet palokunta voi ottaa koulutettavaksi kun harrastuksen yhtenä elementtinä on tuli"? Sekä toinen kysymys: "Kuka jaksaa vahtia näitä erityistapauksia"?

Kysymykset herättivät hyvää keskustelua puolesta ja vastaan, mutta mitään yhteistä vastausta ei saatu, eikä se ollut tarpeenkaan tässä tilanteessa. Tehtäväni oli olla käsitteiden avaaja sekä keskustelun herättäjä, uudenlaisen ajattelutavan alkuunpanija.

Asiaa on toki mietitty aikaisemminkin, mutta ehkä vasta nyt sille alkaa muodostua ääriä. Erään kouluttajan kommentti jo keväältä antaa tähän ehkä hieman lisäpohdittavaa: "Kyllä me ollaan tämä asia tiedostettu, mutta me ei olla vielä tehty mitään". Mielestäni tiedostamisesta on pieni askel itse toimintaan, ja sitä askelta olemme nyt yhdessä ottamassa.

Tiedostamiseen ja toimintaan liittyy olennaisena osana asenteet. Vaikka palokunta olisi profiloitunut suurimmaksi osaksi sopimuspalokunnaksi (hälytysjaosto pääasiallinen toimintamuoto) ja siellä pyrittäisiin kouluttamaan jatkumoksi uusia hälytystehtäviin sopivia nuoria, niin se ei mielestäni sulje pois sitä mahdollisuutta, että mukana olisi ns. erityisnuori. Oppimisenvaikeus ei ole aina este sille, että ei osaisi käyttää letkua tilanteen mukaan tai antaa hätäensiapua tarvittaessa. Mahdollisuuden oppia ansaitsevat kaikki. Eräästä kouluttajan kommentista aiheeseen liittyen voi kukin muodostaa oman mielikuvansa, joko positiivisen tai negatiivisen: ”Ainahan noita hulluja on ollut”.

Uusien kouluttajien koulutuksessa tulisi muistaa palokunnan sisäinen tiedonsiirto. Lapsen tai nuoren erityisyydestä tulisi tietoa siirtää palokunnan sisällä heille, joita asia koskee. Huoltaja antaa luvan tiedon siirtämiseen ja tieto tulee olla heillä, joita asia koskee. Mikäli tietoa pantataan tai unohdetaan siirtää, niin seurauksena voi olla ristiriitoja tai hämmennystä kun vuorovaikutus ei kohtaa tai se vääristyy. Tästä esimerkkinä erään harjoituksen lopuksi lausutut nuoren palokuntalaisen (ad/hd) sanat kouluttajille, kun he kysyivät kuinka harjoitukset menivät ja mikä fiilis:

” Muuten meni ihan hyvin, paitsi kun te suutuitte minulle. Mutta en halua siitä asiasta enää keskustella”.

Tässä kohdin nuoret tulevat kouluttajat olivat silmät pyöreinä hämmennyksestä ja kasvoilta paistoi iso kysymysmerkki. Nuori poistui kotiin kuitenkin ihan hyvin mielin, ”moikka” hihkaisten. Tämän jälkeen pyysin sekä kokeneempaa kouluttajaa että nuoria kouluttajia hetkeksi pöydän ääreen. Pyysin heitä kertomaan omin sanoin, oliko harjoituksen aikana tapahtunut jotain, minkä vuoksi nuoresta tuntui, että kouluttajat olivat häneen suuttuneita. Heidän mielestään kukaan ei suuttunut tai edes korottanut ääntään harjoituksen aikana, eikä ko. nuorella ollut mitään syytä tunteeseensa.

Kokeneempi kouluttaja tiesi kertoa, että huoltajat olivat suusanallisesti kertoneen nuoren palokuntalaisen ad/hd:sta ja varsinainen kirjallinen henkilötietolomake oli vielä palauttamatta. Sen vuoksi asiasta ei ole tiedotettu tai keskusteltu vielä kouluttajien kanssa.

Kerroin kouluttajille, että erityispiirteeseen saattaa kuulua tunteiden lukutaidottomuutta eli nuori ei osaa tulkita esimerkiksi kasvojen ilmeitä oikein tai hän ymmärtää tietyn sanan eri tavalla kuin muut. Tästä johtuen nuori koki, että kouluttajat olivat jollain tavoin häneen suuttuneita. Lisäksi painotin katsekontaktin ja selkokieliisyyden tärkeyttä, jotta vastaanottaja saa informaation niin kokonaisvaltaisesti kuin mahdollista. Asia saatiin puhuttua ja tulevat kouluttajan alut ymmärsivät tilanteen. He tulevat käymään erityisyyteen liittyviä asioita vielä syksyn aikana läpi ja hyödyntävät Palotarus –leirin materiaalia koulutuksessaan. Materiaaleja saatavissa Valtteri Tervalalta www.spek.fi.

Lisäksi toivoisin kouluttajien tutustuvan ja lukevan lähdeteoksissa olevia kirjoja, joista saa hyvää lisäkeskustelua omissa palokunnissa esimerkiksi palokuntien sisäisiin koulutuksiin. Ohessa oleva linkkilista voi toimia runkona oppimisen vaikeuksien ensi-kohtaamiselle:

www.autismiliitto.fi	Autismi- ja Aspergerliitto ry.
www.stroke.fi	Kielellinen erityisvaikeus (ent. Dysfasia)
www.celia.fi	Lukihäiriöt

4. Oppimisympäristö

Ihmisten osaamistarpeet muuttuvat yhä nopeammin johtuen ympäristön muutosten tuomista vaatimuksista. Tästä on seurauksena myös oppimistarpeiden muutos. Muutoksen nopeudesta johtuen kouluttajien on yhä vaikeampi päivittää tietojaan ja olla ajan hermolla.

Kupiaksen (2007, 162-164) mukaan koko yhteisön olisi oltava valmis muutoksiin ja kehittämistehtäviin, jotta ponnistelut yhteisen hyvän vuoksi eivät menisi hukkaan. Hän perustaa näkemyksensä sosiokonstruktivistiseen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan yksilön oppiminen rakentuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Jaettua tietoa ja tulkintaa syntyy sosiaalisissa prosesseissa mukana oleville ihmisille, josta seuraa yhteistä tietoisuutta, joka taas suuntaa myöhempää oppimista.

Millaista yhteistä tietoutta luodaan ja millaista jaettua tulkintaa syntyy sekä miten tietoa jaetaan, vaikuttaa oppimiseen.

Siuralan (2010) mukaan nuorisotyö oppimisympäristönä käsittää yksilön, pienryhmän ja yhteisön. Yksilötasolla tämä tarkoittaa lapsen tai nuoren elämänhallinnantaitoihin vaikuttamisen erilaisten kohtaamisten yhteydessä, kuten harrastukset ja pelit. Linkitettyinä palokuntatoimintaan tämän voisi tarkoittaa käytännössä sitä, että huolehditaan riittävästä säänmukaisesta vaatetuksesta. Pienryhmätasolla pystytään vaikuttamaan empatiataitoihin ja eettisiin kykyihin, mitkä ovat kasvatuksellista ryhmätoimintaan kuten muiden palokuntanuorten huomioiminen ja hyvät tavat. Koko palokuntayhteisön tasolla voidaan puhua vuorovaikutustaidoista suhteessa erilaisiin tapahtumiin esimerkiksi Päivä paloasemalla -tapahtuma, jossa kaikki vapaaehtoiset palokunnat osallistuvat omien kykyjensä ja taitojensa mukaan.

Työpaikka tai yhteisö on siis kokonaisuudessaan oppimisympäristö, joka vaikuttaa yksilöiden ja yhteisöjen oppimiseen. Tämän asian tajuaminen on mielestäni tärkeää, jotta esimerkiksi kouluttajat eivät rajaisi käsitettä koskemaan vain fyysisiä puitteita. Mikäli oppimisympäristön käsitettä rajataan ja säädellään koskemaan vain ulkoisia puitteita, kehittämistyötä ei pääse tapahtumaan.

Uusikylän & Atjosen (2000) mukaan kirjallisuudessa käytettyä käsitettä ”oppimis- tai opiskeluympäristö” käytetään vain lähinnä tieto- ja viestintätekniiikan sovelluksissa. Tässä opinnäytetyössä oppimis- tai opiskeluympäristö käsitteellä tarkoitan vapaapalokuntaa ja sitä yhteisöä, jossa oppiminen ja kouluttaminen tapahtuu. Koska käsitettä on yksiselitteisesti ja lyhyesti vaikea määritellä, voi hakea siihen luonnehdintaa hie-man monipuolisemmin.

Jo Stephens (1974) kuvasi avointa oppimisympäristöä a) opetuksen organisoinnin, b) opetusmuotojen, työtapojen ja arvioinnin, c) oppimateriaalien ja välineiden sekä d) luokkailmaston näkökulmasta (Uusikylä & Atjonen 2000, 156). Koska kouluttamista ja sitä kautta oppimista ei tapahdu vain vapaapalokunnan autotalleissa, puhun avoimesta oppimisympäristöstä, joka sisältää Stephensin (1974) kohtien a-d näkökulmat. Sittemmin avoimet oppimisympäristöt ovat vakiintuneet osaksi opetusta ja sen tutkimusta.

Kun oppimisympäristönä on vapaaehtoinen palokunta ja niiden nuoriso-osastot, on syytä korostaa sosiokonstruktivistista oppimiskäsitystä. Tämä sen vuoksi, että kouluttajat toimivat yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa, jossa kouluttamisen tulisi olla sosiaalinen prosessi.

Oppimisympäristöön kuuluu myös osallisuuden käsite, joka tarkoittaa sitä, että jokainen voi ilmaista oman mielipiteensä ja pystyy vaikuttamaan omaan yhteisöönsä ja ympäristöönsä. Gordon (2005) puhuu kaupunkikansalaisuudesta, jossa lapset ja nuoret nähdään toimijoina siinä missä vanhemmatkin (luentomateriaali HUMAK 16.9.2008).

Suotuisaan oppimisympäristökäsitteeseen liitän vielä ihmisarvon. Työssäni erityisyys on nostettu esiin nimenomaan erilaisten oppijoiden näkökulmasta, joten myös oppimisympäristössä tämä tulee huomioida. Trotta-Tuomen (2001) mielestä kouluttajan tulee erottaa moninaisuus, joka on myönteistä erilaisuutta ja jota tulisi edistää, sekä poikkeavuus, kielteinen käyttäytyminen, joka on ryhmän yhteenkuuluvuutta hajottavaa. Moninaisuudelle myönteinen ilmapiiri on miljö, jossa vallitsee oikeudenmukaisuus ja jossa on mahdollista neuvotella sekä tavoitteiden että niiden toteuttamiskeinojen valitsemiseksi. Tämä näkemys antaa mielestäni hyvän pohjan oikeudenmukaisuudelle ja luottamukselle, mitkä ovat vapaaehtoisessa palokuntaympäristössä sekä muualla tehtävässä nuorisotyössä tarpeellisia.

Ihmisarvossa ei siis ole kyse letkujen ja liittimien siirtelystä tai karttojen piirtelystä seinille, vaikka ne ovat toiminnassa tärkeitä. Terveellä pohjalla oleva yhteishenki ja syvävälinen yhteys, luottamus toiseen ovat todellisia. Lähtökohtana on kaikkien hyvinvointi.

4.1 Vapaaehtoinen palokunta avoimessa oppimisympäristössä

Seuraava luokittelu pohjautuu Stephenin (1974) käsitteisiin avoimesta oppimisympäristöstä Uusikylä & Atjonen (2000) mukaan. Termit on suhteutettu VPK:n lapsi- ja nuorisotoimintaan. Kohtiin a-d olen lisännyt myös OK -opintokeskuksen materiaaleista (www.okopintokeskus.fi/verkkomateriaalit) niitä seikkoja, jotka tukevat Stephensin käsityksiä avoimesta oppimisympäristöstä.

a) Opetuksen organisointi: Vaikka reunaehdot aikarajalle on hyvä olla olemassa, niin avoimeen oppimisympäristökäsitteeseen kuuluu tietyistä aikarajoista luopuminen. Alku- ja loppumisajankohdat tulee olla, mutta näiden välillä oleva aika voidaan käyttää siten kuin se on kulloinkin tarkoituksenmukaista ja kaikkia oppijoita palvelevaa. Koulutustilanteen tulee olla joustava, jotta nuoret voivat keskittyä heitä kiinnostaviin tehtäviin, kuitenkin siten, että yhdessä asetettu tavoite oppimiselle täyttyy. Tämä tukee kaikkia oppijoita, ja näin erilaiset oppijat voivat valita heille sopivimmat tehtävät ilman pelkoa epäonnistumisesta jossain tehtävässä. Oppiminen on siten joustavaa ja sen kohteena ovat todellisuus ja sieltä nousevat ongelmat (letkuseelvitys, tikapuiden paikoilleen asettaminen jne.).

b) Opetusmuodot, työtavat ja arviointi: Kun kouluttaja nähdään ikään kuin sillanrakentajana joustavuuden ja oppijoita tukevan oppimisympäristön välillä, vaikutukset säteilevät useampiin pedagogisiin ratkaisuihin. Eteen nousee kysymyksiä: Onko hyvä kouluttaa koko joukkoa samanaikaisesti? Miten saadaan lapset/nuoret näkemään vaivaa oppimisensa eteen? Ja kuka voi arvioida opittuja taitoja? Havainnointi osoitti, että harjoituksissa on itsestään selvää jakaa joukko ryhmiin. Ryhmiin jakaminen tukee myös erilaisia oppijoita ja mahdollistaa vertaisopetuksen. Kaveria ei jätetä.

Lisäksi erilaiset oppijat pääsevät nauttimaan humanistisesta kasvatuskäsityksestä siten, että jokainen yksilö aktivoi itsensä ja saa mahdollisuuden vahvuksiensa ja lahjojensa jalostamiseen. Kun lapsi/nuori tunnistaa omien työtapojen vahvuudet ja heikkoudet, hän pystyy rakentamaan ympäristönsä oppimista tukevaksi. Kouluttajalta tämä vaatii avoimuutta, kykyä tunnistaa ja tukea erilaisuutta -pedagogista haastetta!

Ajan tasa radio-ohjelmassa (5.10.2010) erilaisten oppijoiden liiton puheenjohtaja Airi Valkama kertoi, että esimerkiksi dysleksian (lukihäiriö) omaava nuori pystyy käyttämään luovuuttaan voimavarana tulevaisuuden työelämässä ja harrastuksissa. Toisin sanoen, kun nuori on oppinut tulemaan lukihäiriönsä kanssa toimeen ja oppinut keinot sisäistää asioita, hänellä on jo olemassa luovuutta selviytyä kiperistä tilanteista ja näin ollen työelämässä hänestä saattaa löytyä yllättävänkin paljon voimavaroja erilaisissa haasteellisissa tehtävissä. Miksi siis ei palokuntaharrastuksessa voisi yhtä lailla selviytyä?

Kouluttajan kyky virittää lapset/nuoret tunnelmaan vaikuttaa myös koulutustilaisuuden onnistumiseen. Käyttämällä ääniä, huomioimalla valaistus ja lämpötila sekä mahdollinen kalustus luodaan fyysinen ilmapiiri onnistumisen tai epäonnistumisen kokemuksille. Kaksi karkeaa esimerkkiä: 1) Vaahtoselvitys ulkona pakkasessa vai sisällä lämpimässä autotallissa? 2) Anne-nuken elvytys puolihämärässä rapussa vai hyvin valaistussa huoneessa?

Lopuksi kouluttajan tekemä mahdollinen arviointi antaa lapselle/nuorelle palautteen tehdystä harjoitteesta. Palautteen antaminen on välttämätöntä myös avoimessa oppimisympäristössä ja se luo haasteen kouluttajalle. Arvioinnin tulee olla sellaista, että se vastaisuudessaakin motivoi ja ohjaa saajaansa uusiin tuleviin tehtäviin. Henkilökohtaisella numeroarvostelulla ei tässä kohdin ole sijaa. Siksi tulee mielestäni pohtia uudelleen esimerkiksi taitomerkki-testien (tietojen- ja taitojen testaaminen) arviointi: Kuinka otetaan huomioon erilaiset oppijat, sekä miten ja millaisiin aiempiin tietorakenteisiin koulutettavat ovat uutta ainesta sitomassa (palokuntien väliset eroavaisuudet ikätasojen tieto-taidoissa)?

Avoimen oppimisympäristön hengen mukaisesti koulutettavia tulee myös kannustaa omaehtoiseen itsearviointiin. Tavoitteet pitää suhteuttaa siihen, mitä on jo saatu aikaiseksi. Tehdäänkö palokunnissa lasten ja nuorten itsearviointia? Jos ei, niin kannattaisiko?

c) Oppimateriaalit, tilat ja välineet: Havainnoimissani palokunnissa tilojen- ja välineiden kunto vaihteli aika tavalla. Latinki eli palokunta-asu (haalari, saappaat ja kypärä) olivat kaikilla joko hyvässä tai erinomaisessa kunnossa. Tämä ei ollut yllätys, sillä turvallisuus oli luonnollisesti huomioitu tämän osalta kaikissa palokunnissa. Vaikka ajan patina näkyi osassa haalareista, niin kantajansa piti sitä silti ylpeänä yllä. Avoimessa oppimisympäristössä ei välineiden tarvitsekaan olla uusia vaan osan voi jopa tehdä itse. Koulutusmateriaalit voivat olla omatekoisia ja osan voi tehdä koulutettavien kanssa. Esimerkkinä tulee mieleen leirillä mainitsemani assosiaatio ”varisee” sanasta. ”Varisee” tarkoittaa hallittua narun pudottamista katolta alas. Sanan voi muistaa paremmin pahvilapulta, jossa piirrettynä musta varis. Tällaisia lappuja voidaan tehdä koulutettavien kesken ja etenkin varhaisnuorten.

Kuvassa kouluttaja opastaa Virve-radion (viranomaisten: poliisi, pelastuslaitos jne. tietoliikenneverkosto) käyttöä. Lattialla on lasten matto, jossa on esitetty tiet ja rakennukset. Esillä on kuviteltu onnettomuustilanne, jossa jokaisella nuorella on jokin tilanteeseen vaadittu rooli: hätäkeskuspäivystäjä, sairaankuljettaja jne. Tehtävänä on kommunikoida Virve-radion avulla siten, että onnettomuuskohteeseen saadaan apua paikalle.

Kuva: Virve- radioharjoitus

Tämä erinomainen esimerkki teki minuun vaikutuksen, koska tällä menetelmällä ja apuvälineillä kouluttaja kykeni havainnollistamaan koulutettaville, kuinka radiota käytetään tosi tilanteessa.

Se oli mainio esimerkki avoimesta ja vuorovaikutuksellisesta oppimisympäristöstä. Menetelmä auttaa myös visuaalisesti (näön), kinesteettisesti (tekemällä) ja auditiivisesti (kuulon) avulla oppimisen. Nuoret olivat innostuneita tästä harjoituksesta, ja he eivät mielestäni kokeneet sitä millään muotoa lapselliseksi, sillä he pyysivät vielä lisää uusia, samantyyppisiä harjoituksia.

d) Luokkailmasto: Avoin oppimisympäristö ei ole pelkästään letkuja, paloautoja, liittimiä ja muita teknisiä asioita. Ilmapiiri- henkinen osa palokuntaharrastusta - on se perusta, jolle toiminta perustuu. Kouluttajien tulee nähdä lapset ja nuoret järkevinä, tuntevina, fyysisinä ja sosiaalisina olentoina, joille tulee sallia kehittymisen mahdollisuudet.

Palotarus - leirillä haastattelin kouluttajaa, jolla oli ollut teini-iässä vaikeuksia sosiaalisissa suhteissaan. Hän kertoi avoimesti kuinka palokuntaharrastus lähes pelasti hänet syrjäytymiseltä.

”Se fiilis, mikä oli palokunnassa kun sinne meni, oli todella hieno. Vaikka ei ollut treenejä, niin sinne pysty menemään vaikka tuunaamaan polkupyörää tai puuhastelemaan jotain muuta. Aina oli sellainen tunne, että sinne oli tervetullut. Siellä pystyi olemaan oma itsensä”.

Tässä tapauksessa ko. henkilö ei tuntenut kotiaan hyväksi ja turvalliseksi paikaksi, vaan hänen turvallisuutensa löytyi omasta palokunnasta.

Tämä fiilis - tunne, mistä kouluttaja kertoi, oli käsin kosketeltavissa joka kerta käydessäni havainnoimassa palokunnissa. Se välittyi kouluttajien olemuksesta, sanoista ja kasvojen ilmeistä. Tunsin tietynlaisen empaattisuuden ilmapiirin, joten minun oli helppo ja hyvä olla. Pollarin ja Koppisen (2010, 99) mielestä empaattisuus lähtee kyvystä asettua toisen asemaan samalle polulle (lat.patein ”polku”, em ”yhteinen”).

Tämän fiilis-käsitteen voisi kuvailla sateenvarjoksi, jonka alta löytyvät: tunteet (emootiot) ilosta suruun, empaattisuus, tunneäly ja ilmapiiri sekä ystävällisyys ja rakkaus. Tunteet vaikuttavat siis käyttäytymiseemme ja ilmapiirin luomiseen sekä ajatuksiimme ja ihmissuhteisiimme. Lasten ja nuorten kanssa työskentelevät kouluttajat ovat siis merkittävässä roolissa antaessaan sosiaalista tukea vaikuttaen kykyyn säädellä tunteita.

4.2 Vapaaehtoinen palokunta – toimijana informaalisessa oppimisessa

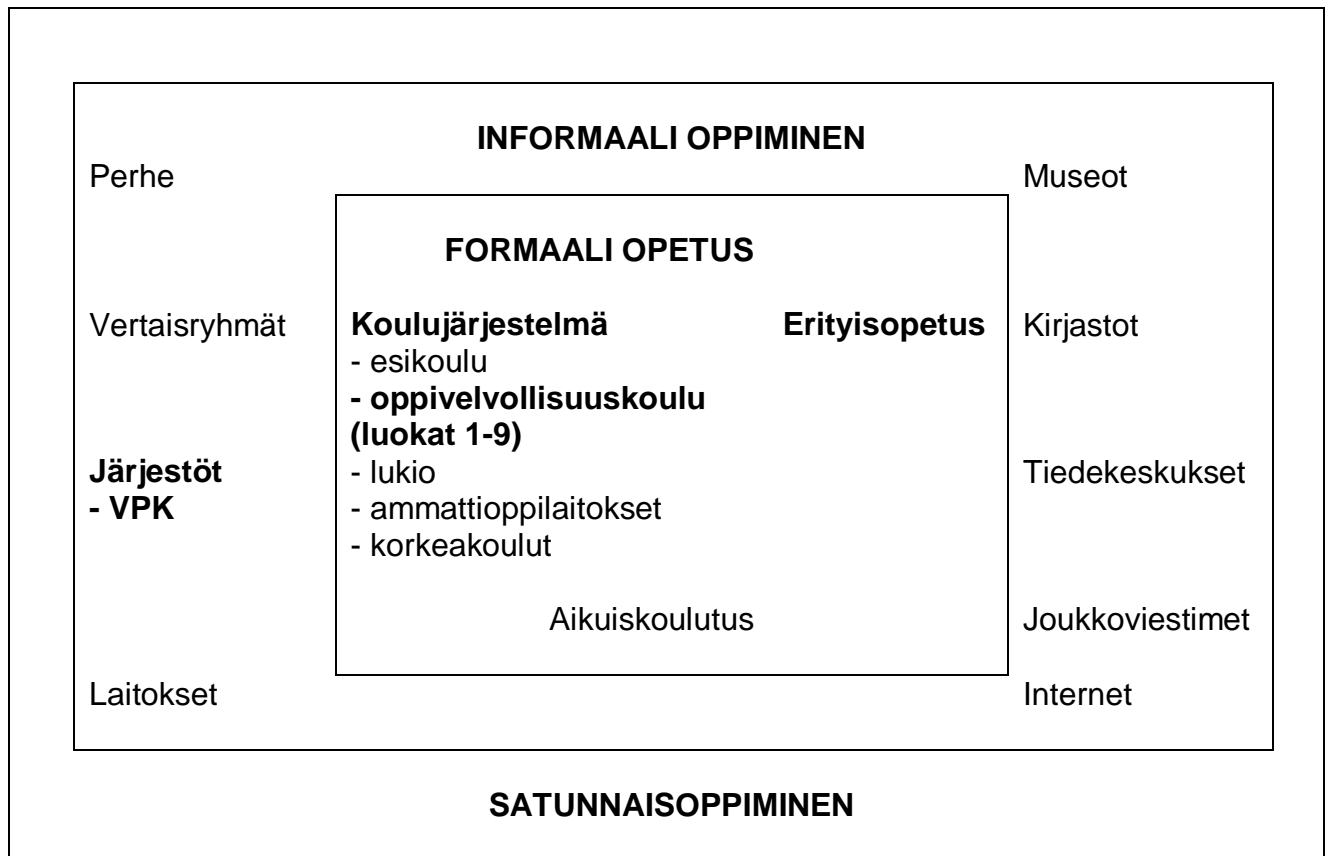
Lapsi ja nuori haluaa innokkaasti oppia monia aikuisten hallitsemissa taitoja ja osallistua aikuisten toimiin, jopa työtilanteisiin. Vapaaehtoinen palokunta antaa mahdollisuuden tähän. Palokuntataitojen oppiminen: Ensiapu, Alkusammuttaminen, Letkuseivitys jne. ovat tärkeitä taitoja matkalla kohti kasvua ja identiteetin selkiyttämistä. Lapsi/nuori saa tehdä jotain sellaista josta hän kokee mielihyvää ja saa tunteen että häntä pidetään arvossa (Pollari & Koppinen 2010, 96). Erialaisten oppijoiden kohdalla koulukollegalla on toinen puoli: epäilykset omista mahdollisuuksista, vetäytyminen ja oman sosiaalisen roolin hajaantuminen voivat olla mahdollisia (mt., 97).

Kouluaikaisista tapahtumista kuten eri aineiden oppitunneista, opettajista ja eri tilaisuuksista on jäänyt mieleemme muistijälki. Valitettavan usein nuo jäljet ovat negatiivisia. Positiiviset muistot oppimisesta liittyvät ns. informaaliin oppimiseen eli harrastuksiin, ystäviin ja tämän päivän lapsilla ja nuorilla myös nettiin.

Salmi (2010) on tutkinut formaali opetusta ("formal education") mikä tarkoittaa koulujen ja oppilaitosten antamaa opetusta sekä informaali oppimista ("informal learning"), joka tapahtuu arjen elämän ympäristöissä. Informaaliin oppimiseen voidaan liittää myös tahot joiden alkuperäisin tarkoitus ei ole ollut opettaminen.

Seuraava kaavio havainnollistaa vapaaehtoisen palokunnan paikan avoimessa oppimisympäristössä osana informaalia oppimista.

Kaavio osoittaa hyvin sen miten vapaaehtoinen palokunta harrastuksena, on kiinteä osa lapsen ja nuoren oppimista. Halusin tuoda kaavion opinnäytetyöhöni myös sen vuoksi että sillä voi näyttää toteen sen, että vapaaehtoisten palokuntien kouluttajat ovat muutakin kuin "vepareita". Pohdinnan arvoinen asia on se, kuinka koulumaailma ja VPK pystyisivät yhdistämään tietotaitonsa kaikkia lapsia ja nuoria palvelevaksi esimerkiksi turvallisuuspedagogiikassa: alkusammutus, ensi-apu ja turvakävely (poistumisreitit ja alkusammutusvälineisiin tutustuminen).

Kuvio: Formaali opetus – Informaali oppiminen

(Salmi 1993; 2003, mukailen Laurén 2010)

Kouluttajat tekevät yhteiskunnallisesti tärkeää työtä opettamalla sellaisia taitoja VPK:ssa joita ei opita formaali opetuksessa eli peruskoulussa.

Yhdistettäessä edellisessä luvussa ollut avoimen oppimisympäristön käsite ja informaali oppiminen, saadaan tulokseksi vuorovaikutteinen yhdessä tekemisen kenttä. Tämä kenttä tukee kaikkien lasten/nuorten oppimista mutta erityisesti niitä, joilla on oppimaan oppimisen vaikeutta. Oppiminen on tiedon esiin nostamista eli tutkimista sekä tiedon avaamista eli ajattelemista (Pollari & Koppinen 2010, 43).

Kuvion reunalla oleva satunnaisoppiminen ("learning by change") tapahtuu ilman suunnitelmallisuutta. Mieleeni tulee esimerkki Palotarus 2010 leiriltä: Kouluttaja ryhmineen oli matkalla harjoituspaikalle ja he ohittivat leirimaskotti Rillan (kiharakarvainen noutaja), jolla oli keltainen pelastuskoiran liivi päällään.

Samaan aikaan kouluttaja kysyi nuorilta: ”Minkä vuoksi sokean ihmisen opaskoira ei saa silittää kadulla”? Vastausta ei tullut joten hän kertoi sen: ”Koska sokean ihmisen opaskoira on työtehtävässä kun sillä on liivit päällä, aivan kuin Rillalla”.

Suunnittelematta ja yllättäen kouluttaja sai mahdollisuuden opettaa tärkeän asian ja nuoret tilaisuuden oppia, tiedostamattaan.

5. Tietoperustasta menetelmiin ja toteutukseen

Työni tietoperustana ja teoriataustana diagnosoiduissa oppimisen vaikeuksista pohjautuvat lähdekirjallisuudesta, tutkimustuloksista ja Internetistä saatuihin tietoihin. Useat kirjallisuuslähteet ovat kirjoitettu koulumaailmasta saaduista havainnoista, joten olen ottanut vapauden sulauttaa tietoperustan vapaapalokuntatoimintaan siinä määrin kuin se on ollut mahdollista ja tarkoituksenmukaista.

Kokemuksellisuus pohjautuu työskentelyyni oppilaan ohjaajana ja vuorovaikutuksesta erityisnuorten parissa (vuosina 1996 - 2009) sekä kohdistettuihin havaintoihin, joita sain tehdä pääkaupunkiseudun VPK:ssa välillä tammikuu-syyskuu 2010 ja Palotarus 2010 - leirillä (ajalla 5.-10.7.2010).

Uppoutuminen lähtee Vilkan (2006, 74) mukaan siitä, että havainnoija osallistuu ja kokee tutkimuskohteensa sekä sen jäsenten toimintaa. Lisäksi havainnoijan tulisi omaksua osallistumisen avulla tutkimuskohteen rooli-odotukset niin, että hän pystyy toimimaan tutkimuskohteessa luontevasti.

Aloitin uppoutumiseni tammikuussa 2010 ja kohteenani oli neljä pääkaupunkiseudulla toimivaa vapaapalokuntaa, joista kolme Helsingissä ja yksi Vantaalla. Helsingin kohteiden valinnan teki Valtteri Tervala SPEK:stä ja Vantaan kontaktin sovin itse.

Menetelminä käytin tarkkailevaa havainnointia eli toimin ulkopuolisena havainnoijana. En siis osallistunut vapaapalokuntien toimintaan millään tavoin. Anttilan (1996) mukaan kyseinen menetelmä soveltuu erityisen hyvin prokseemisen käyttäytymisen tutkimiseen (Vilka 2006, 43) eli siinä havainnoidaan sitä, miten ihmiset käyttävät ja hallitsevat tilaa ympärillään.

Samoin havainnoidaan, miten ihmiset tilassa suhtautuvat toiseen ihmiseen, ympärillä oleviin esineisiin, kalustuksiin ja arkkitehtuuriin (avoin oppimisympäristö).

Käytin myös osallistuvaa havainnointia, koska siinä tarkkaillaan vuorovaikutuksessa tuotettuja merkityksiä, ei ulkoisia asioita (mt., 43). Osallistuvassa havainnoinnissa pystyin ottamaan pedagogisen näkökulman mukaan havainnointiin. Mikä taas antoi viitekehyksen erityisyyteen. Myös kuuntelemisen ja kuulemisen taidot olivat keskeisiä, sillä harjoitukset kestivät vähintään kaksi tuntia. Suurimman osani aikaa olin hiljaa ja havainnoin enkä kokenut pitkästyväni millään tavoin.

Uppoutumispäiviä oli yhteensä kuusi, joista neljä keväällä ja kaksi syksyllä. Jokainen havainnointi kesti noin 2- 3 tuntia. Näiden lisäksi havainnointia tapahtui Palotarus 2010 leirin yhteydessä. Tämän lisäksi kouluttajat vastasivat itsearviointilomakkeeseen (liite 1.).

5.1 Palotarus 2010 leiri ja miniluennot

Ajalla 5.-10.7.2010 järjestettiin Padasjoella kansainvälinen Palotarus 2010 suurleiri, johon osallistui vapaapalokuntalaisia Suomen lisäksi muista maista kuten Saksasta ja Venäjältä. Yhteensä leirillä oli 2077 palokuntanuorta ja 1054 aikuista. Padasjoella olikin ”kunta kunnassa” kuten leiripäällikkö Vesalainen totesi lehdistötiedotteessaan (30.6.2010). Tällä hän tarkoitti sitä valtavaa organisaatiota, joka huolsi, muonitti, hoiti ja järjesteli koko leirin toimivaksi kokonaisuudeksi.

Leirin virallisena suojelijana toimi kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin. Hän totesi kaikille jaetussa leirivihkosessa, että palokuntanuorisotyö on erinomainen esimerkki hyvästä harrastuksesta ja hyvästä nuorisotyöstä, minkä kaikki leirillä olleet ja ko. harrastuksessa mukana olevat varmasti allekirjoittavat. Lisäksi hän sanoi, että palokuntanuorisotyö on voimavara myös tulevaisuudelle, josta saadaan käyttövoimaa koko yhteiskunnalle. Olen samaa mieltä edellisestä lauseesta ja siitä löytyy myös yksi syy, minkä vuoksi kehittämistehtävää tulee tehdä.

Suuri osallistuja- ja toimihenkilömäärä tarkoittivat käytännössä sitä, että aikataulut leirillä tapahtuvaan toimintaan oli tarkoin määrätty. Tämän vuoksi varsinainen luento-aika oli tunti, ja siirtymävaiheeseen varattiin 15 minuuttia pitkien välimatkojen vuoksi.

Miniluentoni (6 kpl) sijoituivat tiistaista -torstaihin ja tarkoitus oli, että mahdollisimman moni kouluttaja eri palokunnasta pääsisi osallistumaan. Tilaisuuksiini oli myös ennakkoilmoittautuminen SPEK:n leirisivuilla, mutta sinne kouluttajat eivät jostain syystä löytäneet ja ennakkoilmoittautumisia oli vain yksi. Vaikka leiri oli kansainvälinen, niin luennot oli suunnattu suomalaisille.

Tiukasta aikataulusta johtuen kuudesta luennosta toteutui vain kolme. Syynä tähän oli aikataulun pettäminen ensimmäisinä päivinä, mikä oli sinänsä luonnollista suuren osallistujamäärän vuoksi. Kuulin myöhemmin, että kouluttajat sanoivat luentojen ja harjoitustilaisuuksien menneen päällekkäin, joten osa halukkaista ei tämän vuoksi päässyt tulemaan. Viestinnällinen ongelma syntyi ensimmäisinä päivinä kun leiriradio ei toiminut täydellä teholla, joten kuulutuksia miniluennoista tuli vasta torstaina. Toisaalta osallistujamäärä 12 -17 henkilöä per luento oli mielestäni aivan riittävä, vaikka mukaan olisi mahtunut kerralla 20. Kaikissa kolmessa tapauksessa laatu korvasi määrän, sillä saimme erinomaista keskustelua aikaiseksi ja asiaan motivoituneet kouluttajat saivat kysyä mieltään askarruttavia asioita. Ilmapiiiri oli mielestäni lämminhenkinen ja avoin. Kaikki halukkaat saivat äänensä kuuluviin. Palautteista on luetta- vissa ja rivien välistä aistittavissa myönteisyys luentojeni kohtaan. Palaan tähän kohdassa 5.2.

Miniluentojen aiheet olin valinnut siten, että ne tukivat kouluttajien tietotaidon kehittymistä erityisnuorista ja vastasivat kentältä tulleisiin haasteisiin. Käytin jokaisessa kolmessa luentokerrassa menetelmänä aktivoivaa luentoa, sillä tiistaina illalla paikalle saapuneiden kouluttajien huokaisut tyyliin: ”Ihanaa, saa vain istua ja kuunnella tekemättä mitään”, eivät inspiroineet yhteistoiminnallisiin tehtäviin. Toisin sanoen luennot olivat ajatuksia aukaisevia, keskustelevia ja kerronnallista kokemusten sekä mielipiteiden vaihtoa. Ja se toimi.

Palotarus 2010 -leirin leiriaikataulu on liitteenä (liite 2.). Alla on tarkempi aikataulu ja sisältö miniluentojeni osalta. Yhteensä luennoille osallistui 42 kouluttajaa, joista osa oli mukana kaikissa kolmessa.

1. Tiistai 6.7.2010 kello 18.30-19.30, paikka: telttakatos ruohikolla, harjoituskentän laidalla.

Sosiaalisesti sopeutumaton nuori sekä kouluttajan persoonallisuuden vaikutukset kouluttajan taitoihin.

(läsnä 17 kouluttajaa).

2. Keskiviikko 7.7.2010 kello 10.00-11.00, paikka: Palokärki, päärakenus/luokkahuone.

Diagnosoidut oppimisen vaikeudet: AD/HD, Asperger ja Dysfasia.

(läsnä 12 kouluttajaa)

3. Torstai 8.7.2010 kello 18.30-19.30, paikka: sama kuin ensimmäisellä kerralla.

Aggressiivisen lapsen/nuoren kohtaaminen + sanaton/sanallinen viestintä.

(läsnä 13 kouluttajaa).

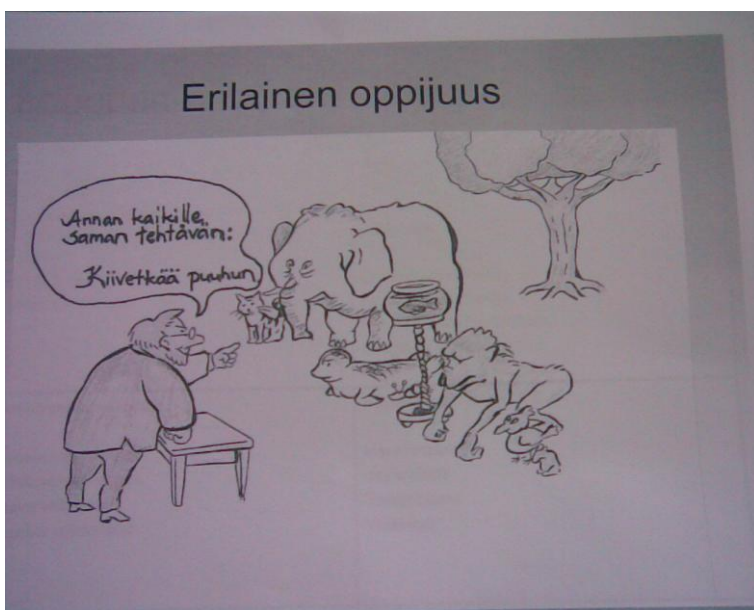
Mainitsen yllä myös luennon pitopaikan, sillä yleisen avoimen oppimisympäristön käsitteen mukaisesti oppiminen tai opettaminen ei ole sidoksissa fyysiseen paikkaan. Ruohikko jalkojen alla retkituolilla istuen, telttakatos pään päällä ja materiaali video-tykin heijastamana valkokankaalle, loivat omanlaisen retkifiiliksen.

Kouluttajan haasteeksi muodostuivat kävelevät hyönteiset tietokoneen näppäimistöllä ja jaloissa. Myös katoksen alle eksyneet ampieiset ja paarmat sekä + 28 asteen lämpötila toivat hieman eksotiikkaa koulutukseen. En silti vaihtaisi hetkeäkään pois!

Kuva: Telttakatos luennot 1. ja 3.

Seuraava kuva luennoltani toimi johdattajana diagnosoituihin oppimisen vaikeuksiin keskiviikkona 7.7.2010. Halusin laittaa sen tähän muistuttamaan aiheesta, minkä koen yhdeksi tärkeäksi osaksi opinnäytetyötäni.

Kuva: Erlainen oppijuus

Siteerasin myös kyseistä kuvaa, kun leiriradio kävi haastattelemassa minua. Kuvasta kertominen toimi vastauksena toimittajan kysymykseen: Miksi on tärkeää tietää oppimisen vaikeuksista? Jokainen voi pohtia asiaa kuvaa katsoessaan.

5.2 Itsearviointilomake: tuloksia ja päätelmiä

Käytin itsearviointilomaketta (Lillback-Peltonen, Horelli, Alanko –Luopa 2009, mukailen Laurén 2010; kts.liite 1) opinnäytetyössäni, koska halusin saada tietooni mitä kouluttajat juuri sillä hetkellä ajattelevat kouluttajuudestaan ja minkälaisia kouluttajia he omasta mielestään ovat. Itsearviointiin osallistui yhteensä 43 kouluttajaa, joista 37 palautti lomakkeen.

Väittämät olen kirjoittanut *minä -muotoon*, koska siten on helpompi vastata ikään kuin keskustellen itsensä kanssa. Väittämät ovat lyhyitä ja ytimekkäitä, jotta ne ovat helposti ymmärrettävissä ja sisäistettävissä. Väittämiä on 20 kappaletta ja vastausvaihtoehtoja 1-4, *Kyllä, erittäin hyvin* ollessa paras ja *E i /en koskaan* heikoin. Väittämät koskevat kouluttajan persoonaa, sanatonta/sanallista vuorovaikutusta sekä oppimisympäristöä ja -ilmapiiriä.

Sivun 4 avoin osio on esitetty *toive - muodossa*, koska en halunnut käyttää käsky-muotoa: ”Anna palautetta”vaan: ”Toivon, että sinulla on antaa palautetta” Lopputoivotuksia oli kaksi erilaista: hyvää kesän - ja leirin odotusta 1. ryhmälle ja hyvää kesänjatkoa 2. ryhmälle sekä molemmissa epämuodollisesti vain etunimeni.

Fonttikoko on tarkoituksella isohkoa (koko 16) ja tummennuksia olen käyttänyt painottaakseni sanomaani. Kuvat ovat itse ottamiani ja niillä halusin olla myönteisessä vuorovaikutuksessa kouluttajiin. Ne antavat myös mielestäni hyvän kontrastin valkoiseen paperiin.

Itsearviointilomaketta käytettiin kaksi kertaa kahdella eri kouluttajaryhmällä:

1. kerta 17.4.2010 Palotarus 2010 - leirin leirikokouksessa, jossa lomakkeen palautti 27 henkilöä 30:stä.

2. kerta Palotarus 2010 -leirin viimeisellä miniluennolla 8.7.2010, jossa lomakkeen palautti 10 henkilöä 13:sta.

En näe tarpeelliseksi kirjoittaa kaikkia väittämiä analyysin tuloksiin vaan nostan tuloksista esiin kolme sellaista väittämää, joissa eniten ja vähiten *Kyllä, erittäin hyvin* vastauksia. Lisäksi haluan huomioida eniten *Joskus* – vastauksia saaneet väittämät. Lopuksi päätelmät itsearviointin kokonaisuudesta.

Olen esittänyt tulokset numeerisessa muodossa koska siten tuloksia on helpompi lukea, ja ne ovat selkeämmin hahmotettavissa kuin prosentit. Tummennetut kohdat ovat analyysin tuloksia.

Väittämä:	Kyllä, erittäin hyvin	Kyllä, melko hyvin	Joskus	Ei/en koskaan
1)	10	24	3	-
2)	9	17	11	-
3)	17	15	5	-
4)	9	23	5	-
5)	19	16	2	-
6)	12	19	6	-
7)	15	15	7	-
8)	17	19	1	-
9)	21	11	5	-
10)	13	19	5	-
11)	22	13	2	-
12)	31	6	-	-
13)	4	28	5	-
14)	11	20	6	-
15)	11	14	12	-
16)	5	26	6	-
17)	12	23	2	-
18)	7	19	10	1
19)	8	25	4	-
20)	21	15	1	-

Väittämä *Kyllä, erittäin paljon* kolme eniten saanutta vastausta, joissa 20 ja 9 väittämät sisältävät saman verran vastauksia.

12: Haluan, että nuorilla on hyvä ja turvallinen olla 31/37

11: Pystyn vastaanottamaan nuorilta myös negatiivista palautetta 22/37

20: Ylläpidän myönteistä ilmapiiriä ja odotan sitä myös muilta 21/37

9: Tiedän olevani aikuisen roolimalli 21/37

Tulkintana vastauksissa näen sen, että kouluttajat ovat vahvasti sitoutuneet turvalliseen ja luottamukselliseen sekä avoimeen vuorovaikutukseen lasten ja nuorten kanssa. Myös tekemäni havainnot vapaaehtoispalokunnissa ja leirillä tukevat tätä seikkaa.

Vastauksista on nähtävissä myös sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden yhdistyminen avoimuuteen ja aikuisen roolimalliin, jotka luovat yhdessä vahvan yhteisöllisyyden kokonaisuuden. Myös Horellin (2008) pro gradu ja Kontusen (2009) opinnäytetyö tukevat näitä seikkoja.

Väittämä *Kyllä, erittäin paljon* kolme vähiten saanutta vastausta:

- 13: Pystyn ohjaamaan nuoria, vaikka minulla olisi ”huono päivä” 4/37
- 16: Pystyn yhteistyöhön nuoren kanssa, vaikka ”kemia” ei toimisi 5/37
- 18: Huomioin ohjaamisessa erilaiset oppijat/oppimistyyli 7/37

Johtopäätöksenä tästä nousee esille kouluttajien inhimillisyys ja ihmisenä oleminen sekä aikaisemmin mainitsemani jaksaminen. Voimavarat ovat rajallisia riippuen kouluttajan henkilökohtaisesta elämäntilanteesta ja siitä ei voi mielestäni sakottaa. Tässä kohdin huomioisin *kyllä, melko hyvin* – vastaukset, joita oli paljon kohdissa 13: 28/37 ja 16: 26/37. Näistä voidaan päätellä se, että yritystä ja halua tulla toimeen ihmisenä ja kouluttajana löytyy. Silti haluaisin, että asiaan kiinnitettäisiin huomiota jaksamisen näkökulmasta, koska persoonallisuuden vaikutuksen lisäksi se on eräs olennaisimmista asioista vapaaehtoistoiminnassa.

Väittämässä 18 esiintyy seuraavat lukemat:

Kyllä, erittäin hyvin 7/37, *Kyllä, melko hyvin* 19/37, *Joskus* 10/37, *Ei / En koskaan* 1/37

Hajaannusta on enemmän kuin muissa ja myös ainoa, jossa yksi *Ei / en koskaan* – vastaus. Nämä vastaukset tukevat seuraavaa kohtaa, missä käydään läpi eniten *Joskus* – vastauksia saaneet väittämät.

Väittämä *Joskus* eniten saanutta vastausta:

15: Käytän erilaisia menetelmiä nuorten ohjaamisessa 12/37

2: Havaitseen, jos nuorella ei ole kaikki ok 11/37

18: Huomioin ohjaamisessa erilaiset oppijat/oppimistyyli 10/37

Väittämässä 15 minulla on tunne, että erilaiset koulutusmenetelmät – ja tyyli ovat näiden vastausten perusteella puutteellisia ja vaatisivat vielä lisäkoulutusta.

Toinen vaihtoehto on se, että kouluttajat ovat urautuneet rutiineihin ja tehdään asioita kuten aina ennenkin on tehty. Silloin kun aika- ja jaksamisen resurssit ovat vähäiset, ihminen joutuu valitsemaan helpoimman tien kulkea. Tässä kohdin tarkoittaa harjoitusten toteuttamista rutiininomaisesti.

Väittämässä 2 tulee esille sama, mihin loppupäätelmään myös Yli Hyvä Juttu - projektissa (2009, 6) viitataan: ”Nuoriso-osastoissa tarvitaan lisää ohjaajia, joille tarjotaan monipuolista koulutusta sekä palomiestaitojen opettamiseen että nuoren kohtaamiseen”. Näen asian tärkeänä myös sen vuoksi, että nuoriso-osastojen kouluttajat ovat itsekin nuoria aikuisia ja heillä ei välttämättä ole välineitä lapsen/nuoren vaikeuksien kohtaamiselle, koska elämäkokemusta on vielä sen verran vähän ja myös koulutusta puuttuu.

Väittämään 18: Huomioin ohjaamisessa erilaiset oppijat/oppimistyyli oli *Joskus* – vastauksia tässä kohdin 10/37 eli tämä väittämä on ainoa, mikä on yhteneväinen kaikissa kohdissa yhdestä neljään, vähiten *Kyllä, erittäin hyvin* – vastausten kanssa.

Erilaiset oppijat ja oppimistyyli eivät ole joko tuttuja tai sitten heitä ei ole pystytty huomioimaan koulutuskokonaisuuksia ajatellen. Tämä osoittaa lisätarvetta koulutukselle erilaisista oppijoista - ja oppimistyyleistä.

Loppupäätelmänä itsearvioinnista voidaan todeta, että kouluttajat tunnistavat ja tiedostavat voimavaransa ja tietotaitonsa. Tämän asian voi päätellä myös siitä, että Ei/en koskaan vastauksia on ainoastaan yksi kappale. Näen sen erittäin positiivisena asiana.

Mainittujen asioiden kehittämiseen tarvitaan kuitenkin uusia välineitä, jotta he saavat lisää voimavaroja ja kykyjä kouluttaa ja kohdata myös haastavia lapsia/nuoria. Tilausta sekä kouluttajakoulutukselle että kehittämiselle on selkeästi nähtävissä.

5.3 Avoimia vastauksia, kiitoksen kukkasia ja kehittämistä

Viimeisellä sivulla olleeseen toiveeseen palautteesta, vastasi 26/37.

Kaikki vastaajat kirjoittivat yhteneväisesti käsiteltävän aiheen (erityislapset/nuoret) olevan tärkeä ja olivat mielissään kun asia oli otettu opinnäytetyössäni esille. Tässä esimerkkejä aiheeseen ja luentoihin liittyen. Kursivoitu sana on kirjoitettu palautteessa lainausmerkeissä:

”Mielestäni tämä on erittäin tärkeä asia. Olen palokuntaurani aikana törmännyt vaikeisiin tapauksiin, mutta 10 v. aikana niitä on ollut 2 kpl. Kouluttajakoulutus ja luennot otetaan mieluusti vastaan”. 17.4.2010

”Asia on tärkeä. Jostain syystä meidänkin palokunnalla on vain harvoja ”normaaliperheen” lapsia ja tällöin saattaa aina puuttua jotain kasvamiiseen tarvittavaa”. 17.4.2010.

”Aihe on erittäin tärkeä ja mielenkiintoinen. Nyt toimitaan lähinnä kouluttajan oman motivaation ja kekseliäisyyden puitteissa, kun selkeitä ohjeita yms. ei ole vielä. Toivottavasti työsi on hedelmällistä ja saamme siitä paljon hyötyä ☺”. 17.4.2010.

”Palokuntanuoret/kouluttajat tarvitsevat tällaista tietoa ja kuinka sitä käsitellä arki askareissa”. 8.7.2010.

” Hieno luentosarja, joka antoi lisää tietoa, jolla pystyy muokkaamaan koulutusta ongelmallisille nuorille ja huomioimaan heidät palokunnassa” T: Dysfaatikko. 8.7.2010.

” Kiitos hyvästä *pläjäyksestä* ja terveisiä vaan, että myös jatkoa leirin jälkeen. Toivottavasti saamme mahdollisuuden tutustua opinnäytetyöhösi (sitten kun se on valmis)☺”. 8.7.2010.

Lisäksi mukana oli myös toiveita ja huomioita kouluttajakoulutuksesta sekä omasta oppimisprosessista:

”Toiminta vanhempien kanssa nuoren liittymisestä osastoon on korvaamattoman tärkeää, sillä silloin voidaan puuttua jo alkuvaiheessa nuoren ongelmiin. Kouluttajille tarjolla oleva koulutus on hyvää, muttei riittävää. Koulutuksen on tarjottava jatkuvaa tutkiskelua jokaiselle ohjaajalle”
17.4.2010.

”Palokuntanuorten kanssa toimiessa nuoret, joilla on ongelma/ia, ovat usein muiden turvallisuudelle vaaraksi. Muut voivat jopa jäädä VPK - harrastuksesta pois *häirikön* vuoksi. Ei hyvä, mitä tehdä?!”
17.4.2010.

”Ryhmän koko luo usein haasteita sille, että olisi aikaa yksilön huomiointiin. Tarkka olen kyllä *erikoisnuorten* ja tilanteiden kanssa. Aina en ehkä osaa toimia oikein, mutta parhaaksi näkemälläni tavalla. Eväät ovat tervetulleita”.
17.4.2010.

” Erilaisuuden huomioiminen, eivätkä *ongelmanuoret* vaan kaikki *erilaisuus* pitää osata huomioida. Kouluttajan asenne ratkaisee. Hyvä homma!”.
17.4.2010.

Kiitoksen kukkasia ja kritiikin piikki:

Iso kiitos luennoista *vaikka porukkaa oli vähän, harmi*. Tällaista lisää, hyvää kesää!”.
8.7.2010.

”Aivan mahtava paketti. Itseä avartavaa ja herätti paljon ajatuksia! Kiitos! Ihana oppia uutta ja huomata, että paljon olisi vielä/aina kehitettävää. Hyviä kesänjatkoja☺”.
8.7.2010

”Erittäin kattava ja monipuolinen. Luennot olivat erinomaisia”.
8.7.2010.

”Olin 1. ja 3. luennolla. Mielestäni 1. oli liian teoreettinen, sillä kouluttaja on max. 3h/vko nuoren kanssa tekemisissä, kannattaisi panostaa enemmän miten toimia diagnosoidun häiriön kanssa *tuli 2. luennolla!?*”.
8.7.2010.

Avoimissa vastauksissa ainoa eroavaisuus oli se, että 17.4.2010 vastanneet kirjoittivat ennen Palotarusta 2010 – leiriä ja miniluentoja. Heillä oli mielestäni selkeät näkemykset mitä kouluttajakoulutukselta tarvitaan, jotta se täyttäisi vapaapalokunnan tarpeita nuorisosastoissa. Kaikissa palautteissa on selkeästi havaittavissa suuri tarve kehittää nuorisosastojen koulutusta valtakunnallisella tasolla, unohtamatta vapaapalokuntien omia yksilöllisiä lähtökohdista olevia tarpeita.

Rivien välistä aistin kuitenkin lievää ahdistusta ja huolta siitä, turvataanko erityislapsen ja nuoren tarpeet riittävästi ja riittääkö tavallisen rivinaisen tai miehen osaaminen, jotta lasten ja nuorten kouluttaminen olisi laadukasta. Innostusta ja positiivista asennetta riittää kyllä!

Seuraavassa luvussa saadaan ehkä vastauksia yllä oleviin pohdintoihin ja helpotetaan kouluttajan tuskaa näiltä osin.

6. Kohti kokonaisvaltaista palokuntakulttuuria

Kirjassaan Tavallisen erityinen lapsi (Määttä & Rantala 2010, 150-152) kuvataan ns. monitahoista yhteistyömallia, jossa perheiden ongelmien nähdään muuttuneen ja monimuotoistuneen. Perheiden kanssa työskentelevien eri alojen ammattilaisten määrä on kasvanut viime vuosikymmenien aikana huimasti ja eri sektoreihin kuuluvat tahot työskentelevät samojen perheiden kanssa, ja myös hallinnon rajoja ylittävää yhteistyötä toteutetaan paljon. Näen palokuntien olevan yksi osa tätä kokonaisuutta, joten vapaapalokunnat eivät voi jäädä tämän kokonaisuuden ulkopuolelle, he ovat toimijoita siinä missä muutkin lasten- ja perheiden kanssa työskentelevät.

Seuraava kaavio kuvaa sitä, mitä kaikkea kuuluu kokonaisvaltaiseen toimintaympäristöjen kehittämiseen, ohjaamiseen, yhteistyöhön, vuorovaikutukseen ja jatkuvaan (elinikäiseen) oppimiseen. Vaikka kaavio on tarkoitettu opettajankoulutuksen tukimateriaaliksi (www.aokk.jamk.fi), niin se voidaan suhteuttaa yhtä lailla vapaapalokuntiin kuin muihinkin kunnan lapsi- ja perhepalveluihin.

Kuva: Kokonaisvaltainen toimintaympäristön kehittäminen

Monitahoisen yhteistyön (mt., 151) periaatteisiin kuuluvat lasten- ja nuorten vaikeuksien ennaltaehkäiseminen sekä varhainen puuttuminen, yhteistyön tekeminen lasten vanhempien ja muiden ammattilaisten kanssa sekä luottamuksellisuus ja salassapitosäädökset.

Vapaapalokuntien kannalta tämä voisi tarkoittaa kaaviossa seuraavaa:

1) Vaikeuksien ennaltaehkäisevää toimintaa: Toimintaympäristön suunnittelussa ja muokkauksessa otetaan turvallisuus näkökulma (henkinen ja fyysinen) huomioon entistä paremmin. Tehdään avoin oppimisympäristö lapsen ja nuoren kehitystä edistäväksi ja parannetaan oppimaan oppimisen, sekä sosiaalisten taitojen valmiuksia. Kun kouluttajat soveltavat uusia tietoja ja taitoja, myös työympäristö uudistuu.

2) Varhaisen puuttumisen kynnyks: Yhteistyö vanhempien/hoitajien kanssa, sekä mahdolliset yhteistyötahot kunnan lastensuojelun kanssa. Kouluttajien tulisi saada koulutusta hoitajan kohtaamiseen liittyvistä asioista, koska usein ei tiedetä kuinka hoitajia tulisi lähestyä tai ei uskalleta ottaa yhteyttä peläten ristiriitoja, toisin sanoen vuorovaikutustaitojen kehittämistä ja vahvistamista.

3)Jatkuvaan oppimiseen liittyen: Yhteistyötahojen näkyväksi tekeminen ja tietojen päivittäminen, sekä ajan hermolla pysyminen ensiarvoisen tärkeää. Myös tiedonkulku tulee huomioida, sekä salassapitolainsäädäntö tehdä tutuksi kaikille kouluttajille. Tässä kohdin ongelmaksi voi muodostua huoltajan yhteistyöhaluttomuus, koska pelätään lapsen tai nuoren leimaantuvan jollain tapaa.

Tässä kohdin haluan myös muistuttaa Lastensuojelulaista, jonka lähtökohtana ovat lapsen oikeudet (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, sekä erityiseen suojeluun (1§) (Määttä, Rantala 2010, 149). Tämä tarkoittaa vapaaehtoisuuden kannalta katsottuna velvoitetta tukea lasta ja nuorta hänen arkeen liittyvissä asioissa kuten turvallisuuteen, sääntöihin ja ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä.

7. Näin ennen, entä nyt?

Vapaaehtoisuuden kouluttajien osaamisen kehittäminen lähtee yksilöstä. On viime kädessä kouluttajan päätettävissä, kuinka paljon hän haluaa olla mukana kehittämässä omaa tietämystään esimerkiksi oppimisen vaikeuksista. Motivaatiota ja innostusta palokunnissa näkyi. Olen myös vilpittömästi huolissani kouluttajien jaksamisesta. Pelkkä uteliaisuuskaan ei riitä kehittymiseen vaan tarvitaan myös tavoitesuuntautuneisuutta, jotta kehittyminen pitkällä aikavälillä on mahdollista. Tarkoitan tällä kristallipalloon kurkistamista: missä meidän palokunnat ovat vuonna 2020?

Menneisyyteen ei voida palata, mutta siitä voidaan oppia. Tämän vuoksi vapaaehtoisuuden palokuntatoiminnan kehittäminen tulevaisuutta varten tarvitsee tietoa menneisyydestä. Kysyessäni kouluttajilta kuinka ennen palokunnissa hoidettiin ns. vaikeat tapaukset (häiritsevät, epäsosiaaliset jne.) ei oikein selkeää vastausta tullut. Tässäkin tapauksessa ”ainahan noita hulluja on ollut”- lause ehkä antaa lisävalaistusta asiaan: Kyseiset tapaukset ovat roikkuneet mukana toiminnassa ja heitä on siedetty ja ehkä naureskeltu, tyyliin kylähullu mikä kylähullu. Asia ei kuitenkaan ole naurun asia, sillä totta toinen puoli.

Kun pyritään pois vanhasta ja oppimaan uutta, niin se pitäisi kytkeä käytännön muutoksiin. Tämä aiheuttaa luonnollisesti ristiriitoja, kun kouluttajia vedetään kahteen eri suuntaan. Toinen puoli haluaa pidättäytyä perinteisessä militaristisemmassa järjestelmässä ja toinen puoli haluaa toimintakulttuurin muutosta pedagogisempaan suuntaan.

Palokunnat tarvitsevat kouluttajineen myös vuoropuhelua toistensa kanssa, kirjaimellisesti yhteen hiileen puhaltamista. Toinen toisiltaan oppien voidaan saada parempia ja näkyvämpiä tuloksia aikaiseksi. Tähän vuoropuheluun ovat muutamat palokunnat jo lähteneetkin, sillä tiedossani on, että vierailuja puolin ja toisin koulutustilaisuuksiin on tapahtunut. Ennen muinoin tehtiin myös vierailuja, tosin hieman kilpailuhenkisiä. Eri kylien väliset palokuntakilpailut olivat joka vuosi, mutta tänä päivänä perinne on hiipunut, kuten niin moni vapaaehtoispalokuntakin.

Suomen sopimuspalokuntien liiton julkaisu (2009, 80), on ottanut kantaa palokuntayhteisön hyvinvointiin ja kehittämiseen:

”Kehittämisen tavoitteet voidaan sitoa jäsenistön hyvinvointiin ja terveyteen, esimerkiksi sairauspoissaolojen, henkilöstöristiriitojen tai yleisen tyytymättömyyden vähentämiseen tai toisaalta vaikkapa jäsenmäärään, organisaation taloudelliseen tulokseen, operatiivisen toiminnan tai johtamisen parantumiseen”.

ja

”Monesti alkuun pääsee kahdella hyvin yksinkertaisella kysymykselläkin: ”Mikä toimii hyvin, esimerkiksi palavereissa, harjoituksissa, johtamisessa, yhteistyössä tai muussa sellaisessa”? ja ”Mitä pitäisi kehittää”?

Lopuksi todetaan, että vastaukset voidaan ohjata nopeastikin ajankohtaisiin kehittämistarpeisiin, joita voidaan lähteä yhdessä työstämään. Jos asia on näin, niin voidaan yllä olevista lauseista vetää johtopäätös, että kehittämistyö on eräs tärkeä osa palokuntatoimintaa ja sitä pitää tapahtua? Voidaanko myös todeta, että vapaapalokunnassa jaksaminen ja kouluttajakoulutuksen kehittäminen kulkevat käsi kädessä? Toivon, että opinnäytetyöni antaa alkusyökäksen kouluttajakoulutuksen kehittämiselle jo pelkästään kouluttajien jaksamisen kannalta. Tämän asian tutkiminen voisi olla myös eräs jatkotutkimuksen arvoinen aihe.

8. Loppupohdintaa

Opinnäytetyöni tarkoituksena ja tavoitteena oli toimia ikään kuin käynnistäjänä ja suunnannäyttäjänä kohti uudenlaista pehmeämpää kouluttajuutta. Herättää huomaamaan erilaiset oppijat vapaaehtoispalokuntien nuoriso-osastoissa ja se, että oppimisympäristöön vaikuttamalla ja pieniä yksityiskohtia muuttamalla, voidaan luoda puitteet eri tavoin oppiville lapsille ja nuorille. Kiinnittämällä huomiota vuorovaikutukseen, voidaan saavuttaa erilaisten oppijoiden kanssa toiminnallinen itsenäisyys siten, että heilläkin on mahdollista olla mukana hienossa harrastuksessa.

Olenko sitten saavuttanut tarkoitukseni ja tavoitteeni? Mielestäni seuraava lause kuvaa hyvin ajatuksiani asiasta: ”Jokaisen vapaapalokuntalaisen matka yhteisöllisyyteen on yksilöllinen ja vaatii oman aikansa. Yksilöllisyys ja yhteisöllisyys eivät ole toistensa vastakohtia. Se, joka on oppinut olemaan sisäisesti turvassa itsensä kanssa ja työskentelemään myös yksin, voi turvallisesti kulkea kohti yhdessä tekemistä ja aitoa yhteisöllisyyttä” (Pollari & Koppinen 2010, 71).

Yhteisöpedagogin näkökulmasta uskon siihen että vapaaehtoiset palokunnat ovat vahvasti mukana tulevaisuuden yhteiskuntarakenteissa ja toiminnassa. Vanhojen toimintamallien hiipuminen voi olla uudenlaisen ajattelutavan alku. Pehmeä pedagogiikka avoimessa oppimisympäristössä yhdessä vuorovaikutustaitojen kanssa, tulee avaamaan kouluttajille uusia mahdollisuuksia ja ennen kaikkea välineitä erilaisuuden kohtaamiselle: Sytytä kipinä, älä sammuta innokkuuden paloa.

Matkani vapaapalokunnan maailmassa alkaa olla loppuillaan. Vuosi 2010 tulee aina olemaan minulle ”se vuosi”, jolloin matkasin paloautojen, letkujen, jauhesammuttimien, kouluttajien ja lasten/nuorten kanssa kohti Palotarus 2010 suurleiriä. Sekä syksyä, jolloin muistelin kesän lämpöä, kaikkia niitä mukavia sekä äärettömän empaattisia ja motivoituneita ihmisiä joita sain tavata.

Uskon vilpittömästi, että olen pystynyt välittämään opinnäytetyölläni sen viestin, joka minulle annettiin vietäväksi eteenpäin. Toivottavasti kaikki hyöty tulee aikanaan olemaan niiden, joille se kuuluu: teidän vapaapalokuntalaisten!

LÄHTEET

Aalto, Petri & Hjelt, Silvio & Koivunen, Pekka & Kujala, Isto & Mallius, Anne 2008. Palokuntayhdistys toimii, Suomen Sopimuspalokuntien Liiton julkaisuja – A:1/2009. Satakunnan Painotuote Oy.

Ajan tasa – radio-ohjelma 5.10.2010. Erilaisten oppijoiden liiton puheenjohtajan Airi Valkaman haastattelu. Ylen aikainen 94,00 MHz. Viitattu 5.10.2010, kello 10.10.

Cantell, Hannele 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus- pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Engeström, Yrjö 1984. Perustietoa opetuksesta. Valtiovarainministeriö. Valtion painatuskeskus: 1984.

Horelli, Sanni 2008. Pro gradu-tutkielma palokuntanuorten ohjaajien motivaatio ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Turun opettajainkoulutuslaitos, Turun yliopisto.

HUMAK, luentomateriaali 16.9.2008. Nurmijärven kampus. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma.

Isokorpi, Tia 2008. Pää pyörällä. Kaaoksesta rauhoittumiseen ja aitoon läsnäoloon. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Kokkonen, Marja 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Kontunen, Raija 2009. Palokuntanuorisotoiminnan merkityksellisyys. Kymenlaakson Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma/Kasvatus- ja perhetyön opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200911256123>

Kujala, Sanna 2010. Yhdessä se syntyy - jaksaminen vapaaehtoisessa järjestötoiminnassa. Nurmijärven kampus, kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201005118970>

Kupias, Päivi 2007. Kouluttajana kehittyminen. Gaudeamus Helsinki University Press/Palmenia.

Leirivihkonen: Tervetuloa –Välkommen, Palokuntanuorten suurleiri 5.-10.7.2010 Brandkärsungdomarnas storläger. SPEK 2010.

Lillback-Peltonen, Tanja & Horelli, Ilkka & Alanko-Luopa, Reijo 2009. Yli Hyvä Juttu- nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi 2007-2008. SPEK, Padasjoki 2009. Viitattu 16.12.2009.

www.spek.fi/Suomeksi/Palokuntatoiminta/Palokuntanuoret/Yli_Hyva_Juttu/Materiaalit.iw3

Mattila, Kati-Pupita 2007. Arvostava kohtaaminen arjessa, auttamistyössä ja työyhteisössä. PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Määttä, Paula & Rantala, Anja 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. PS-Kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

OK-opintokeskus, kouluttajan rakennustyömaa 2010. Viitattu 4.10.2010.
www.kouluttaja.ok-opintokeskus.fi/kouluttaja/oppimisymparisto .

Osaamisen kehittämisen kaavio. Viitattu 2.10.2010.
www.aokk.jamk.fi/images/stores/artikkelikuviutus/kasikirjat/2009-2010/opettajankoulutus/kuvio1_opettajan_osaamisalueet.phg

Pollari, Jorma & Koppinen Marja-Leena 2010. Ketä kannattaa opettaa? PS-kustannus. Juva: WS Bookwell Oy.

Salmi, Hannu 2010. Tiedekeskuspedagogiikka ja akateeminen opettajakoulutus. Teoksessa "Akateeminen opettajan koulutus 30 vuotta Suomessa". Helsingin yliopiston Opettajakoulutuksen tutkimuksia –sarja. Yliopistopaino: Helsinki.

Salminen, Pirjo (toim.) 2005. Yhdessä kasvattamaan- kohti välittämisen toimintakulttuuria. PS-kustannus. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Siurala, Lasse 2010. Onko nuorisotyö puhetapojensa vanki? Kohtaamisia järjestö- ja nuorisotyön tulevaisuudesta -seminaari 30.9.2010. Helsinki.

Tarvainen, Simo 2007. Palokunta nuoren nuorisomerkki kouluttajan opas. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Viitattu 26.10.2010.
tiedostot.spek.fi/palokuntanuoret/Nuorisomerkkikurssi_kouluttajanopas.pdf

Toom, Auli & Onnismaa, Jussi & Kajanto, Anneli (toim.) 2008. Hiljainen tieto - tietämistä, toimimista, taitavuutta. Gummeruksen kirjapaino Oy.

Trotta -Tuomi, Margaret 2001. Ihmisarvo oppimisympäristössä - lyhennelmä opettajille teoksesta Human Dignity in the Learning Environment. Viitattu 1.9.2010.
<http://ktl.jyu.fi/arkisto/julkaisumyynti/ktljt010.htm>

Uusikylä, Kari & Atjonen, Päivi 2000. Didaktiikan perusteet. Helsinki: WSOY.

Vapaaehtoisen palokuntanuorisotyön koulutusjärjestelmä. Viitattu 26.10.2010.
www.spek.fi/loader.aspx?id=82085cc3-3fa4-4bef-ae23-Odd1090c1258

Vesalainen, Risto 2010. Palotarus 2010- leirin lehdistötiedote 30.6.2010. Viitattu 2.7.2010. www.palotarus2010.fi/lehdistotiedotteet/lehdistotiedotteet.htm

Vilkka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1. Itsearviointilomake

Liite 2. Palotarus 2010 – aikataulu/leiriohjelma

LIITE 1. Itsearviointilomake (Lillback-Peltonen, Horelli, Alanko-Luopa 2009, mukailleen Laurén 2010)

PALOKUNTANUOREN KOULUTTAJANA JA OHJAAJANA TOIMIMINEN:

RASTITA JOKAISESTA KOHDASTA (Erittäin hyvin, Melko hyvin, Joskus, Ei/en koskaan) YKSI VASTAUS, JOKA PARHAITEN KUVAÄ ITSEÄSI OHJAAJANA.

Väittämät	Kyllä, erittäin hyvin	Kyllä melko hyvin	Joskus	Ei/en koskaan
1. Olen kannustava/rohkaiseva	1	2	3	4
2. Havaitseen, jos nuorella ei ole kaikki ok	1	2	3	4
3. Minun kanssa on helppo puhua	1	2	3	4
4. Vahvistan nuoren itsetuntoa antamalla rohkaisevaa palautetta	1	2	3	4
5. Minun on helppo ottaa nuoriin kontaktia	1	2	3	4
6. Olen hyvä kuuntelija	1	2	3	4
7. Puutun aina nuorten riitoihin ja selvitän ne heidän kanssaan	1	2	3	4
8. Olen tasapuolinen kaikkia kohtaan	1	2	3	4
9. Tiedän olevani aikuisen roolimalli nuorille	1	2	3	4
10. Puhekieleni on asiallista ja nuoria kunnioittavaa	1	2	3	4

	Kyllä, erittäin hyvin	Kyllä, melko hyvin	Joskus	Ei/en koskaan
11. Pystyn vastaanottamaan nuorilta myös negatiivista palautetta	1	2	3	4
12. Haluan, että nuorilla on hyvä ja turvallinen olla	1	2	3	4
13. Pystyn ohjaamaan nuoria, vaikka minulla olisi "huono päivä"	1	2	3	4
14. Vaihtelen ohjelmaa, että nuorilla ei olisi yksitoikkoista	1	2	3	4
15. Käytän erilaisia menetelmiä nuorten ohjaamisessa	1	2	3	4
16. Pystyn yhteistyöhön nuoren kanssa, vaikka "kemia" ei toimisi	1	2	3	4
17. Osaan käyttää huumoria niin, että en nolaa ketään	1	2	3	4
18. Huomioin ohjaamisessa erilaiset oppijat/oppimistyylit	1	2	3	4
19. Annan nuorelle aikaa, enkä ole välinpitämätön	1	2	3	4
20. Ylläpidän myönteistä ilmapiiriä ja odotan sitä myös muilta	1	2	3	4

KÄÄNNÄ, OLE HYVÄ.

KIITOS KUN OSALLISTUIT 😊

TOIVON, ETTÄ SINULLA ON ANTAA MINULLE PALAUTETTA:

HYVÄÄ KESÄNJATKOA!

T: TARU 😊

Liite 2. **Palotarvus 2010 – aikataulu/leiriohjelma 5.-10.7.2010**

3.9.2009

Palotarvus 2010 -leiriohjelma 5.-10.7.2010

Klo	Maanantai 5.7.2010	Klo	Tiistai 6.7.2010	Keskiviikko 7.7.2010	Torstai 8.7.2010	Perjantai 9.7.2010	Klo	Lauantai 10.7.2010
10:00	Saapuminen ilmoittautuminen ja majoittuminen	7:15	Herätys	Herätys	Herätys	Herätys	7:15	Herätys
		7:30	Aamupala	Aamupala	Aamupala	Aamupala	7:30	Aamupala
		8:45	Kokoontuminen	Kokoontuminen	Kokoontuminen	Kokoontuminen	8:45	Kokoontuminen
		9:00	Koulutus	Koulutus	Koulutus	Koulutus	9:00	Todistusten jako
		9:45						
		10:30						
		11:15					10:00	Leirin purku ja siivous
		12:00	Lounas	Lounas	Lounas	Lounas	12:00	Lounas
		14:00	Koulutus	Vierailupäivä Sankoruiskun SM - kilpailut	Koulutus	Koulutus	14:00	Leirin purku ja siivous
		14:45						
		15:30					15:00	Valmistautuminen
		16:15					15:30	Päättäjaiset
15:30	Päivällinen	17:00	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	Päivällinen	16:00	Kotimatka
17:30	Valmistautuminen	19:00	Ohjelmaa		Ohjelmaa	Ohjelmaa		
18:00	Leirin avajaiset							
19:00	Koulutus							
19:45								
20:30		20:00	Iltapala	Iltapala	Iltapala	Iltapala		
21:00	Iltapala							
22:45	Telttautuminen	22:45	Telttautuminen	Telttautuminen	Telttautuminen	Telttautuminen		
23:00	Hiljaisuus	23:00	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus	Hiljaisuus		